30429.

ПОСТУП

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

ЗМІСТ

Благовіщення (МОНТРЕЗОР) – Чигирин-Батурин-Київ (О. БАТЬ) Восьмигрім (СТ. СЕМЧУК) — *** (М. РИЛЬСЬКИЙ) — Із днів змагань (БОРИС МОНКЕВИЧ) — Вечір (МЕРІЯМ) — В задумі (МЕРІЯМ) — Український націоналізм, докінч. (Др О. НАЗАРУК) *** (М. РИЛЬСЬКИЙ) — Думки молодого гетьманця (ПЕТРО ШОСТАКІВСЬКИЙ) - Франціск із Асізі (Л. МОСЕНДЗ) — Червоний суд (***) — Дві пісні зриву (Л. НИГРИЦЬКИЙ) — Зі світа. Бібліографія – Літературні замітки й анекдоти – Криве дзеркало.

ВЕРЕСЕНЬ — ЖОВТЕНЬ

7. РІЧНИК 1927 7—8 ЧИСЛО

УКРАЇНСЬКА ХРИСТІЯНСЬКА ОРҐАНІЗАЦІЯ У ЛЬВОВІ

„ПОСТУП“

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

*

виходить що місяця
в обємі двох аркушів друку.

*

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

В краю 10 зол.; піврічно 5 зол.
Для заграниці річно 1·50 доляра.
Поодиноке число 1 зол. подвійне 2 зол.

*

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ ЧАСОПИСУ:

„ПОСТУП“ — ЛЬВІВ — СИКСТУСЬКА 39а

а не, як давніше „Домініканська“

*

В розпродажу часопису не посилається.
Хто не може прислати відразу пренумерати
піврічної, нехай пришле бодай належність
за надіслане число.

*

Це 7 — 8 число коштує 2 зол.

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ім. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

МОНТРЕЗОР

Благовіщення

(З „Думи про Україну").

Вірю в Месію України, що обявиться творчим поривом Духа, зусилям волі, запалом любови...

Вірю в Справи нашої Правду та перемогу, у визволення Отчизни, яке в серцях наших народиться...

Вірю в долі нашої путь тернисту, в братньої крови офіру, в Землі страду, в її думи великої жниво...

Вірю нині і повсевічно в переможну жертву Хреста...

...А по вірі нашій нехай станеться нам...

. . . . . .

На віче злетілися орли...

. . . . . .

поросли степи бурянами,
поросли й могили...
ті сни, що ми їх снили,
вітер поніс манівцями...
Поніс... а назад чи коли принесе...
чи вимолить серце мрію у Бога?...

. . . . . .

На віче злетілись орли...

. . . . . .

не ті орли злетілися,
що родилися вільними та в захмарних ширяли...
ті вже повмірали.
Це орли-раби, внуки орлів волі...
згадали льот колишній,
шукають кращої долі...

. . . . . .

О, дайте орлам силу,
дайте міць та владу,
щоб думи великі зібрати на раду,
а думу могутню, — великую думу, —
визволити з вбивчого суму,
перекувати на чин із криці...

. . . . . .

Велику раду радять орли...
...добути булаву, що її заорали століття...

. . . . . .

Гей, орли! сміливіше!
не пора тужити
від вас залежить — вмерти чи жити
Землі нашій...
не час сумувати...
гартуймо Чин великий,
гартуймо крицю волі...
для нас забара гірш отрути,
гірше смерти —
це наш ворог лютий...
...скажуть покоління:
ваші сни — дурниця...
ви нас розіпяли —
ваші вагання, ваші сумніви...
ви — не посміли...

. . . . . .

думали — гадали,
все міркували...
судили — рядили —
ось і край могили...

. . . . . .

Тиша гуде,
тиша гуде
і віє скорбним жахом...

Смертельна ніч,
Смертельна ніч
летить великим птахом...
де ви єсте,
де ви єсте?
о, де ви, ніжні мрії?...
прокляття вам,..
прокляття вам...
ви зрадниці, ви — змії...

шелестять хоругви похоронні
і спів безпритульний десь плаче...
то щастя хоронять козаче
і долю... і волю... і честь...

о, де ви, мрії,
де ви єсте?...

думо бездольна, ти — сиротина...
ти домовина...
думо, ти... домовина...

викопали яму...
труну спустили...
грудки гуркотіли...
дзвони тужили
піснею могили...

Шелестять хоругви похоронні
і спів безпритульний десь плаче...
то серце хоронять козаче
і долю... і волю... і честь...
Могилу втоптали...
співи пролунали...
Хрест... ось там чорніє...
полями жах віє...
доки ж?...
Маріє!....
. . . . . .
Пречиста Діво Богородице,
Мати нашого краю,
возрадуйся...
квіте неопадаємий Божої краси,
перлино ранньої роси,
Маріє!...
Тиша землі Тебе вітає,
ллється золотом в душі народа,
молотом важким спада
на віко її труни...

квіте непорочний Божої краси
возрадуйся...
грудь Землі нашої, мов рана,
одкрилася...
нутро її спалене...
дума зажурилася
а в серці — Христа розпято...

Лани широкополі золотого збіжжа
колос важкий... [спіли...
Страдою наллявсь Твоєю,
Господине...
перед Тобою схилився,
тишею засмутився...
....де Буря Твоя, що метушне ла-
розсипле зерно в полі, [нами,
на чорноземну ниву...
громом визвольним пройде над
[нами?...

Маріє,
Діво Пречиста,
Твій Син зійшов вказати
шлях на Голготу Великої Стради...
тінь Його Святая глухими полями
блукає...
в кожній хаті значиться сльозами...
не було б у степу живої роси,
срібномісячних ночей,
чистих, зоряних очей,
якби не плач цей,
Діво...
всохло б марно жниво нашої Землі...

возрадуйся, Мати, тими сльозами,
що рілею чорною потекли ріками
у кріваве море...
Прослався синами Твоїми,
що полягти вміли,
костьми їх, що в степу біліли....
слава Тобі...
Чин зходить... бурею вогненною
на обрію палає...
Чин зходить!
благовість лунає....
. . . . . .
...Глугими полями...
глибокими ярами...
темними лісами...

пішли хлопці — козаки,
пішли юнаки...

ранена Земля заревіла...
справедлива Твоя правиця,
Боже!...
натхнений Дух спалахнув —
він переможе.

Крайнебо горить...
лягли довгі тіні хрестів на дороги...
похилилися верби...
матери молились...
дівчата голосили...
на пороги не сміли вийти діти...
Україна повстала...

Хай буде Воля Твоя
...Свята Твоя Воля...

Побіліло небо...
посивіли стерні...
зчорніли дороги...
повіяли вітри, вітри буйнесенькі...
заридали скрипкою осінньою...
степові простори колише
журба...
О тише, сумная тише —
пісне нашої Землі...

. . . . . .

Вийшов єси, Спасе, з Божого літа,
зі срібної пшениці, золотого жита...
травами рясними,
зеленими лугами
йдеш з долею нашою між нами...
ми, — сліпі, — не бачим...
ми — глухі — не чуєм...
ідеш єси, Спасе, дібровою густою,
де буряни дико поросли ровами...
понад ріками... болотами... лісами...
та ведеш з Собою нашу долю
на шляхи осінні...
де Святая Мати прядивом срібнень-
стеле зимі спати... [ким
там і доля наша тихенько приляже...
.....враже!
не приспиш її!...

Дзвони золотії споконвічної думи
благовістять...
озимий розпочався засів...
возрадуйся, о Земле,
возрадуйся, Вкраїно...
сівці вийшли у поле...
благовість золотого дзвону
луна в просторі...
визвольне моління...
благослови, Мати, покоління
що стало на оборону
Твою...
Вийшов єси, Спасе, з глибокого [моря
Дніпровим лиманом...
де срібнорогий місяць зходить
над курганом зчорнілим..
розплели степи коси,
коси золотії...
Тобі стелять,
Тобі, Спасе, під ноги...
вкрили думою шляхи — дороги...

Вийшов єси, Спасе,
на наші майдани...
Ми пішли з Тобою
зірвати пута, розбити кайдани
визволити Духа
Правдою — Боротьбою.

. . . . . .

Волі вони забагнули...

Пішли... пішли... не вернули...
люди про них не почули...
рідні брати їх забули...
пішли... не повернули...

дзвони там не дзвонили...
ніхто не сипав могили...
в полі хрести не чорніли...
їх... не зхоронили....

Снігом в степу вітер віє...
крівава пляма рудіє...
доля половіє...
Снігом зима шлях завіє...

волі забагнули...
пішли.. та не вернули...

Вогонь спалахнув...

не погас! не погас!
розтворився в просторі,
у тиші дум...
в серці палає!
...Ви люди — маловіри
геть від душі народа!
кривавий шлях, що залишивсь на [Україні
це таїна святині нашої волі...
страдна путь будуччини,
засів нашої озимини...
Ти, Спасе, там — був з нами...
Ти залишився там...
між тими селами, хатами
воздвиг єси Твій храм...
і далі поведеш Ти світосяйну думу
над тихі озера, луги вічно юні...
зеленіючі дуби, гаї молодії
на лани свої... не чужії...

...Душа народня — мов глибоке [море...
глибин її ніхто з нас не пізнав...
її не досягає сонця промінь...
та день настане: море закипить
і чудо станеться...
. . . . . .
Обізвися, гей, обізвися
Геніє, велетне сплячий...
простір колише тебе,
духу незрячий...
прокинься бурею..
громом...
напружи могутні рамена,
Землю свою обійми...
обіприся на думи сиві
хай по всій нашій ниві
голос Твій пролуна:
„Моя вона, моя власна!
від нині я України Володар...“
Обізвись... відгукнися,
Мовчазний Кобзарю...
Торкни живі струни гордого чину...
кличу Тебе, бо в тяжкій знемозі
зхилилися при битій дорозі
голови буйні...
бо зневіра, розпач, безсилля
бушують...
Гей, обізвись!.. обізвися!...

...Розклали в темряві вогні ман- [дрівні
та крикнули гордо:
вогонь спалахне!
ми його кресали життям
і кидали в полумя долю свою,
аж її не стало...
ми вирвали з серця скрівавлену [віру,
з душі — незломну надію
щоб підситить ними цю мрію...
...не стало надії...
віри не стало...
вогнище догоряло...

...Гей, дружно! гей, разом!
ми нині
в полумя кинемо розпач...
...Слава Україні!...

Обізвався кобзар...
Затремтіла від Карпат до Кубані [Земля...
крилами зашуміла...
гей, Земле, Земле моя!
пісня твоя дрімала
в глибині небес...
в могилах чорних спала,
волоклася степами від Чорного [моря...
сумувала ярами...
тирсою шептала...
вітрами тужила...
Ти її кресав, кобзарю...
зірвав усі струни ліри —
одна вціліла:
струна віри...
вона затремтіла,
а Русь відповіла
Твоє єсть Царство, й Слава, [й Сила...
...і Слава... і Сила...

Вийди, Спасе, в славі
у вічнім сяянні...
Земля страдою склала
жертви покаянні,
вихилила чашу до дна...
Вийди, Спасе!
всі женці у полі,
Тебе, Господаря чекають,
лан обступили,
не знають як розпочати жниво...

колос важкий...
кровею наллявся...
до Матери нагнувся...
...не жнуть женці...
чекають...
виходь, Спасе, мерщій...
усі женці вже в полі...

. . . . . .

рожеве проміння
вкрило Софії карнизи...
світосяйними перлинами,
вогненними рубінами
осипало її —
мов ризу....

оживає рука Богдана
під ним кінь шалений
тремтить і рветься

Над Київом зайнявся день...
гуде поважно басом дзвін
молитвенним роскатом
пісень благовістних —
торжественного гимну...

Сяють у храмі лямпади...
золотим пилом посипають...
лунають споконвічні співи:
Христос Воскрес
і смертію смерть здолав...
Аллилуя!...

Воскресла,
воскресла сила Землі...
дух народа воскрес...
розпятий...

Христос Воскрес
і смертію смерть здолав —
Аллилуя!

Каймося чином...
Чину!... Чину!...
разом... усі...
Вперед!

. . . . . .

....Гей там... степами...
дикими полями...
їдуть... їдуть козаки —
їдуть з бунчуками....
Гей! розторощили вражую орду,
а своєї вдачі — вдачі молодецької
не перемогли...
гей, не здоліли... не перемогли...

Гей, там степами...
манівцями...
їдуть з бунчуками козаки...,

. . . . . .

...а над Нею молитва луна...

Благословені ви...
благословені, що виділи в імлі
сяйво Землі...
благословені долоні ваші, творячі Правду будуччини...
Хай святиться кров, якою полили
ви манівці нашої долі...
хай святиться жертовня Любов...
хай святиться вогонь душі...
Хай тричі святиться імя України...
нині і повсевічно....
Амінь.

ОЛЕКСА БАТЬ

Чигирин — Батурин — Київ

(промова на святі 29 квітня 1927 р.)

Шановний Пане Голово!

Шановні Пані й Панове!

Ми жиємо в часах загостреного почування історизму, себто в часах, коли кожна подія в життю нашої Української громади на нашій Українській Землі викликає цілий ряд почувань, настроїв, ассоціяцій, порівнань, споминів, що в цілости своїй дають нам історичний образ, образ, змисл якого розкривається в тяглости історичних подій, образ, контури якого можна загостреним зором знайти в глибині віків та якого повне здійснення, найбільший блеск завжди сподіваємось бачити у віддалі віків.

Це є становище людини, яка зі свойого сьогодня чекає на краще завтра, а для порівнання, для скріплення своїх надій на будуччину мусить подивитися на своє — вчора, на минуле.

Коли ми, сьогодня, Гетьманці Української Землі святкуємо — день в якому Українська Земля знайшла собі Гетьмана, а Українська Мрія тим самим стала вже менше мрією, а більше реальністю — то це є подія надзвичайної історичної ваги, це є вогняна ознака, верстовий стовп, який дає нам змогу дивитися на все, що відбувається на Українській Землі під кутом певної причиновости, певної льогічности у всім тім, що цей день попереджує і у всьому тому, що за ним йде...

Коротко кажучи — день 29 квітня Року Божого 1918 — це є те джерело світла, яке дає нам віру твердити, що не тільки хаосови панувати на рідній Землі, що є ще сили Божі, сили гармонії, ієрархії, сили історичного змислу, історичної тяглости.

Для історії взагалі день 29 квітня є власне — зявлення історії, народження історичного субєкту.

Український народ однині субєкт історії і чинник її, Українська Земля — терен її, Українська Столиця — до того часу не Столиця — Столицею, а Ясновельможний пан Гетьман Павло Скоропадський, що у містиці родового інстинкту владного й історичного Роду, в терпінню і самопосвяті відновляє Гетьманство — Символом Воскресення, Життя.

. . . . . .

...Коли ми говоримо про Гетьманство на Україні, негайно перед нами зявляється образ — широкий степ, їде Військо козацьке, славне Запоріжське, а Гетьман з Булавою попереду... коли це Хмельницький, мимоволі згадається Чигирин, — »базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками, бувало, горить, а Ясновельможний на воронім коні, блисне булавою — море закипить..« коли це Мазепа чи Розумовський, згадається Батурин, руїни... Руїни і того і другого...

...Орлиний взлет. Великого Богдана й незабутніх Хмельничан — золота епоха — в крові, залізі, блеску і промінях безсмертної Слави, епоха, Sturm und Drang'-у — коли Дажбожі внуки, Йафетове племя, нащадки Володимира і Святослава могутним напруженням фізичних і ду-

хових сил спромоглись »През шаблю мати права«... ...Руїна... не вистарчило своїх сил... ...Божій Дар, Богом даний Україні Богдан, що з польського пограничча вийшов Річ Посполиту погромити, Русь Князівську відновити, що як »Dux cosacorum« під благословенням Митрополита у Київі мав надію стати »Самодержцем Руси і Великим Князем Київським« — але не має сил у Київі зістати і з Києва всім тим, що Київською традицією історичною звязане — опанувати...

І бунтівниче пограничча Польщі мусіло уступити місця — Резиденцію гетьманів пограниччу Москви, Чигирин — Батуринови...

Передова сторожа Держави Польської, пограничні кольоністи, та верства з якої походить Богдан Хмельницький, пішли війною на Пана; Пан — Польща, польский маґнат — перестав виконувати свій панський обовязок орґанізатора і оборонця, орґанізатора культури хліборобської і оборонця Віри Христіянської — козацтво робило це краще і воно мусіло спробувати стати паном, воно почуло в собі право на панство, воно виявило завзяття і самопожертву, які давали повний доказ і оправдання цих претенсій. Ці потуги, ці »шалені думки« здійснилися в кінці-кінців не в повній мірі. Окромішність українського типу являла собою мало сконсолідований витвір занадто ріжнородних елєментів, духова залежність верхів від Польщі штовхала низи народні до Москви. Звідси розрив і траґедія Полтави, Мазепа й Мазепинці, Орлик і перша еміґрація... Але той Символ, той Знак — Булава Гетьманська — ще залишалася.

Страшна сила історичного тягару, таємнича влада предківських дум, предківських діл — ніби скупчилися в тій Булаві... це вона примусила Батурин »зрадити« Москві і загинути в руїнах, це вона вже лише як символ поза землею Українською піднялася в руках Гетьмана Орлика, це вона часто-густо несвідомим впливом своїм давала святий неспокій всім кращим Синам Української Землі... Це вона, Булава Гетьманська, творила мрію, плач і безмежну любов — надію Тараса Шевченка — бо власне увесь змисл Його Слова до народа Українського, вся страсть його душевних бажань — полягає в безмежній вірі, що: »в степах України блисне Булава!...« І коли погані правнуки велита прадідів забули у більшости своїй про Булаву, то історична Немезіс в хуртовині подій Великої війни і революції нагадала іще про неї... дала зрозуміти всім, хто ще не відучився читати у власному серці і чути голосу Божого навколо себе, що за цю власне коротку память і за це відступництво покарана Українська Земля;... Але разом з тим Гетьманство, воскреснене в Булаві Ясновельможного Пана Гетьмана Павла у Київі — дає всім нам тверду віру і запоруку, що гнів Божій є проявом лише указуючого персту Провидіння, а Символ Воскресення — Хрест, є даний нам в булаві нашого Гетьмана, Булаві, що є також і Хрестом для нього...

Поведінка кожного з нас зокрема не може бути розглянута в площині індивідуального чину — чин історичний вимагає звязаности та полідовности рухів у людській громаді, значить передовсім накладає велику відповідальність на тих що керують цими рухами. Наша справа, справа Гетьманської Державности ставить до нас вимоги, як до майбутнього, а може вже і сучасного командного складу Гетьманської раті. Так, дій-

сно, ми тут, на еміґрації, мусимо знати більше, як там — і власне це знання наше в свій час мусить зкомпензувати відсутність фізичної бази, матеріяльних засобів. О, це знання, — воно може явитися лише в результаті загостреного почуття дійсности чи відповіди на минуле і як запитання на майбутне, почуття, яке еміґрант відчуває не лише духово, але і фізичним стражданням своїм, о — це почуття болю, сорому, любови, надії — все разом наближує душу до Божества, дає її той духовий меч, ту прозорливість, яка в нормальних часах не розкривається. Лише в часах тяжкого занепаду, в часах що йдуть після поразки, лише в цих часах зявляються в наслідок скуплення загострених збірних почувань і аналізи — вислови душі, слова Божі, що дають людям змогу пережити лихо, бо оживлюють віру, дають надію — зосереджують сили душі в напрямках, в яких може вона осягнуту мету ідеалу.

Українська Земля знає три такі архитвори, в яких розкривалася вся краса національного духа, змисл епохи, і »Слово« — попереджувало новий підйом, нову побіду.

Перший в часі — це »Слово о полку Ігореві« другий — »Кобзар,« третій »Листи до братів-хліборобів.«

Перший з них, хоч і є насичений почуттям, залишається клясичним по формі і як-би закінчує в своїому блеску блискучу епоху, — всеж не дає відповіди на другий історичний день, зберігаючи для нащадків лише невмируччий образ дня першого, Князівства Київського і »цим ніби стверджує, що ніч буде довга...« »О стогнати Руській Землі, помянувши первую годину і первих князей...«

Натомість Пророк України і її Булави Тарас Шерченко — увесь рух, увесь — почуття, увесь — порив, він як-би відчуває, що недовго залишилося до повного життя... трубний глас Иого будить сплячих, творить лєґенду Гетьманщини, насичує її безмірною силою історичного дінамізму... і дійсно Україна має Булаву... »маючі вуха да чують, маючі очи да бачать...«

»Слово« Шевченка, вислів Української душі — було пророцтвом про Булаву; »Слово« Липинського научить нас повернути її Рідному Краєві. Це не випадок, що нині, на еміґрації, державницька думка в творах Липинського знайшла свій вислів, свій архитвір!

Треба було віків, щоб Українська Земля породила людину, яка знала-б її до кінця, людину, яка ніби всмоктала в себе всю мудрість віків, ввесь змисл того начала Творчости і краси, що в крівавих змаганнях цих віків не змогло подолати сил руїни... Такий Український і такий неукраїнський образ... Здавалося, немає сили, що зуміла-б підпорядкувати бурхливий нестримний потік взаємно себе поборюючих, протилежних собі сил Української душі... Одначе така сила знайшлася. Дух Ієрархії і Пляну одержав поки-що в площині духовій символічну перемогу — він має — слово — Закона, мудрого, як мудрість двох тисяч років Христіянської цівілізації, кріпкого вірою — так, як може бути кріпкий вірою син народу, що тисячу років свойого життя боровся, щоби здійснити свою віру, і не припиняв боротьби, навіть коли протягом цих тисячі років, своєї віри не умів здійснювати... Дія — значіння, я вже не хочу сказати історичного — дія — значіння релігійного! Так,

ми тепер можемо ствердити, Українській народ має свою «книгу Битія«, має свій епос, свою громадську мораль, свій громадській ідеал і, що найважніще, — свій політичний заповіт..

Мудрість Вячеслава Липинського опанувала почуття Тараса Шевченка. Шевченко говорить »За Неї Бога проклену!« Липинський не клене, він учить...

Чи будемо ми достойні здійснити Його науку?

Треба вірити, треба хотіти, треба вміти.

Віра.. Чи не має в нас віри? Хиба-ж не під знаком Віри і Хреста творилося на Україні все те, що було творчим і позитивним? Хіба ж не віра створила Християнську Державу Володимира, хіба не віра боронила Віру від орд поганських? Хіба не в імя Віри лицарі запоріжжа піднімали свій меч? Хіба не лицарі Хреста, були наші найбільші гетьмани?

Цього у нас не відніме ніхто! Ми добре бачимо, відняти хоче той, хто хотів би нас зовсім знищити, а знищити хоче тому, шо добре знає — відняти не вдасться... Так, наша цівілізація є Християнською в найглибших основах своїх і той, хто хоче творити у нас во імя цівілізації, мусить творити во імя Христа.

Хотіти... Здається, такого хотіння, якого мають Українські люди, мало де знайти можна. Такого бурливого, бушуючого волевого інстинкту не має, здається жадна европейська раса. Подивіться на князів наших, всіх усіх Ігорів, Святославів, Мстиславів, Всеволодів і инших, імже ність числа... Вони ж готові світ перевернути, аби здійснити те, що хочуть! Подивіться на Свитригайлову рать на цей сонм волинських Князів, на шалений розмах, завзяття, впертість, відданість і готовість йти на все, до кінця, аж до загибелі... Хотіння... Не забракне його і нам, Крути і Базар тому порукою!

Вміти... Щоби сотворити, треба вміти, щоби вміти, треба знати. Але скажемо тепер, що ми вже знаємо — ми маємо велике щастя це сказати.

Тепер треба дати короткий вислів всього сказаного, але такий, який зобовязував би кожного з нас... Україна має Гетьмана, бо Гетьман не покинув України. Але-ж Престол Його не у Київі, хоч і там був збудований.

Ми гетьманці, хочемо вернути Його Київу і всій Землі Українській!

Ми віримо, ми хочемо і нині, дай Боже вміємо, учимось вміти, бо вже можемо знати.

Гетьман не в Київі тому, що Гетьманців не було...

Так даймо ж йому цих Гетьманців, цих Лицарів невміручих, про яких тужив, Народ Український в піснях своїх!

Лицарів, що з Хрестом у серці і з Мечем у руці — вернуть Україні і святому Київу Їх Родового Гетьмана!

СТЕПАН СЕМЧУК

Восьмигрім

(Билина)

А коли сонічко високо стануло на небі, сказав Господь: Хай народиться Восьмигрім.

Серед пошуму тирси, серед запахів тої, на розцвілій материнці уродився Восьмигрім, володар степу. Сонце підплило ще вище і міліонами лучів освітило славне місце. Як далеко і широко хвилювався степ, трави хилилися в сторону Восьмигрома, а навіть вітер задержався в нестримнім бігу.

Українська земля ще не бачила такої сили. Сонце раділо повінню світла і Восьмигрім простягав до нього пружисті руки. Весело глянув довкола себе степом а вітер у безмежній радости понісся далеко світами, щоби всюди звістити радісну новину.

Почули це темні сили і задрожали. Зібрали тучі та громи і пігнали на Україну. Стало темно, претемно. А Восьмигрім вперся маленькими ніжками в землю, що аж стон пішов по Україні.

— Гей хто проти мене? — закликав лицар.

А в чорній тучі громи загоркотіли і лискавки зявилися. То Восьмигрім на це не зважав, хмару руками стягав, лиш блеск ішов безмірний. Сильнійшими від криці ручками стягнув Восьмигрім хмару, звинув її, зімняв, лискавки поломав і хмару видусив, гей маленьку скатерку. То громи вприснули в землю а вода за ними...

І поплив Дніпро у Чорне море.

А Восьмигрім скрутив лискавки і кинув у воду.

— Пливіть без кінця і міри, доки вода в Дніпрі. Чиніть її ясною і могучою.

Ріс Восьмигрім у силі й славі. Вганявся за звірем, аж земля угиналася під його ногами. Лис ховався перед ним у яму.

— Чекай, дістану тебе! — кричав Восьмигрім, а від того голосу здрігалася земля і хилилася тирса. Восьмигрім сягав рукою в нору і витягав лиса. А коли цей намагався його вкусити і білими клами чіпався малої руки, рука не подавалася. Була твердша від каміння. Восьмигрім пускав лиса на волю, бо мерзився слабим ворогом. Цей втікав далеко у степ, в холодний байрак і там скавулів з люти.

Старий вовк кинувся на Восьмигрома і грізно загарчав. Підняв Восьмигрім маленьку ручку, вдарив настувборченого вовка і цей повалився, наче ражений громом.

— Гинь хижацький накоренку! -- добив його словом Восьмигрім, а соколи високо замерехтіли в сонці. Вгиналася земля під пружистими ногами Восьмигрома й дикі звірята далеко втікали на відгомін його кроків.

Степова гадюка виповзла з балки і грізно засичала.

— Загибай гадюче насіння! — кинув її на зустріч Восьмигрім. Вона звинулася в клубок і скрутившись, вишкірила отруйні зуби. Ще один рух і гадюка обвилася довкола ноги могучого хлопчини. Але нога Восьмигрома була сильнійша від білих зубів гадюки. Засичала змія, напружила кли. Та вони зломились, наче суха вітка. Звилася гадюка з болю а Восьмигрім схопив її огорілою від сонця ручкою і розмахнувся нею, аж вітер пішов степом. Кинув її Восьмигрім далеко на захід а вона там розмножилася. Доси шле звідтам своє кодло, щоби нищило українську землю.

Зраділа Україна лицарем могучим і селяни пішли з поклоном до Восьмигрома.

— Ти сильний і могучий. Володій над нами! — просили хлопи. То Восьмигрім поглянув по степі і підняв руки до сонця.

— Чи будеш мені вірне?

А сонце розкинуло далеко лучами.

— Буду!

Степовий орел побачив Восьмигрома. Залопотів сірими крильми і кинувся з висот на хлопчину. То Восьмигрім підняв ясні очи і глянув на орла. Затремтів орел і опустив довжезні крила. Сказав до нього Восьмигрім:

Будеш служити мені, ти і степові соколи!

Почув це орел і радісно замахав крильми.

— Буду служити вірно й постійно, доки мойого життя!

А степ зашумів:

— Буду служити!

І став Восьмигрім владіти степом. Слали йому данину від Білого аж по Чорне море. То ворожа рать дізналася про це і запалала лютим гнівом. У темнім Тьмуторокані нараджувалися між собою.

— Знищім його!

Зібрали чорних галок і наче тучу напустили на українську землю. Промовив Восьмигрім горде слово:

— До бою вірли мої і соколи!

Злетіли смілі птахи і вдарили на чорну галич. Розбили її, рознесли. А Восьмигрім загорнув руками широкі скиби і відсунув їх далеко на південь. Наче Чорне море розгорнуло раменами. Піднялися могучі Карпати і Кавказ.

Побачили вороги, що не змогти їм Восьмигрома і задумали лукаву раду. Поклонилися північному Дивові і сказали:

— Дай нам руїнника.

Задумався Див і нахмурив погане чоло. А семого дня послав по степу чорних духів і розкинув градом.

Серед туч і громів народився восьмого дня Марко проклятий. І зойкнула Україна з великого болю.

Ріс Марко, наче хмара на весну. Широко розросталися його мязи. Тільки очи були тьмяні, наче густа туча. Одягнув його Див у овечу скіру і поклав в його серце каїновий замір.

Пішов Марко вечером до Восьмигрома поклонився йому і каже:

— Володарю наш Восьмигроме. Приходжу служити тобі. Я твій брат. Я син України.

Поглянув на нього Восьмигрім а в нього очи, гей туча. Та в Восьмигрома мязи твердші від кременя. Не знають, що жах.

— Добре служи.

А Марко посміхнувся.

То як ясне сонічко лягало спати, Марко осідлав дикого коня і понісся, наче вихор, у темний ліс. На вершку дерева ждав на нього Див.

— Возьми той ніж і вчини, як кажу!

Взяв Марко ніж та серце квилить.

— Брата вбю?

Але Див сильно скував його серце.

— Він володар. Не стид тобі, що служиш?

То люта заздрість приссалася до серця Марка, наче змюка.

— Убю! Най не володіє!

Коли перекликнулися перші сичі, Марко замірився ножем. Спокійно спав Восьмигрім. Молоді кучері лягли на

шовкову тирсу і сон огорнув кріпке тіло в мягкі обійми. Тоді Дивовий ніж ударив білу шию Восьмигрома. Могуче тільце, що було кріпше від кременя, скорчилось нагло у страшнім болю.

Жбурнула червона кров і полилася рвучою стрічкою через степ. А відтята голова покотилася за Марком. В послідне отворилися побілілі уста і прошепотіли:

— Проклятий!

А степ зашумів:

— На віки!

Хотів Марко втікати але голова прикипіла в його ногах, наче оловяна куля. Ясно червоніла степом кров і текла все далі і далі. Вздовж і вшир. Від Дону по Сян, через розцвилий степ.

Марко глянув на страшну голову і жахнувся. Убив невинного брата. Мерщій підняв спосочену голову зі землі і сховав за пазуху.

Проклятий, проклятий... — шумів степ і серце Марка билося в грудях, гейби скажене. Запекла його братня неповинна голова і палила вогнем у саме нутро. Став Марко втікати. Гнав вперед себе розшумілим степом і серце його палилось в безтямнім болю.

Перебіг український степ і сховався в тьмутороканських лісах. Та ніде не найти йому спочинку. Він женеться й доси.

Товчеться голова брата в него за пазухою і очи в нього темні, що найтемнійша ніч.

Остала Україна без володаря і гадюче насіння пустошить її лани.

А ночию хихочеться злобно північний Див.

. . . . . .

Як місяць підпливе високо і розсіє дрібне світло, видно на степу, що хтось молиться. Зігнений, згорблений, навколішках бє старечі груди. Довжезна сива борода розвівається на вітрі. Розкудовчене волосся пасмами закриває лице. Неситься глухий плач і здавлювані стони.

— Прости мене, прости! — і знов несеться стон.

А від Дніпра шумить тирса:

— Проклятий...

А як ранком ясне сонце взолотить українську скибу, то сірий, забіджений хлоп їде орати рідний, несвій лан.

І руки в нього чорні, порепані, покарбовані грубими мозолями. Спина зігнена працею, але в очах ясні лучі. Орач вірить.

Він певний, що прийде час, коли добрий Бог чистим подихом своїх святих уст просвітить нещасний український степ. Щезнуть тучі і згине Див. Від повіні світла втечуть гадюки в темні, зморшавілі нори. Далеко на захід, звідки виповзли.

То серед світла спитає Бог Марка:

— Де твій брат?

А Марко розїджений страшним болем стисне обіруч груди, сильнійше від скелі. І пукне скаянне серце з великого жалю за невинним братом.

Знова покотиться мертва голова Восьмигрома українським степом. Аж найде своє тіло. То Господь скаже всемогуче слово:

— Злучіться.

І зєдняється голова з тілом Восьмигрома. Встане Восьмигрім воскресший і могучий, як колись. Пружистими ногами вприться з відродженою силою в розцвилий степ. Підуть селяни з новими дарами до свого володаря. Захвилює Україна в безмежній радости і сонце опромінить увесь край.

Володітиме Восьмигрім віки вічні. Аж доки Господь не згасить ясне сонце. І стане український степ славний силою і властию по всі краї землі.

. . . . . .

Так вірить український селянин, що оре чорну скибу прадідівського степу. Ту віру поклав йому Бог у чисте серце і вона там зростає, як ярий засів на весну. Віра творить чуда.

— ПОВІРТЕ ВСІ І БАЖАЙТЕ.

М. РИЛЬСЬКИЙ.

* * *

Пером огненним вічність пише
Свій нескінчимий фоліянт,
І вітер з ніжністю колише
Листки замислених троянд.

Краса іде, гаптує злотом
Ясні, глибокі небеса, —
А ми затоптуєм болотом
Все те, що в нас самих — краса.

БОРИС МОНКЕВИЧ

Із днів змагань

(Уривок з воєнних споминів.)

Перший козацький полк ім. гетьмана Богдана Хмельницького був дитиною революції. Йому належиться почесне місце в пантеоні нашої військової історії, як піонірові в творенню національного війська.

Полк утворено і сформовано стихійно, як взагалі все що робилося в памятний 1917 рік. У нас в передреволюційному національному житті не плекалося думок і ідей про утворення власного війська, і тому не було духової підготовки до цього великого діла. Але коли прийшла революція, потреба власного національного війська вилилася у стихійну жадобу, яку не могли стримати жадні инші чинники.

В перших днях по упадку старих основ Російської Державности, серед певної частини українського громадянства зродилася думка сформувати українські леґіони, на зразок тих, які вже мали поляки, чехословаки, латиші і инші недержавні народности в Європі.

Про існування Українських Січових Стрільців громадянство безумовно знало і ідея утворення нових леґіонів не повстала з ціллю протиставлення їх У. С. С. Ця думка першим ділом появилася на сторінках української преси, і звідти втілилася в реальний чин. Будучий історик, що писатиме історію повстання нашого національного війська, не зможе оминути величної і трагічної постаті провідника українських самостійників, Миколу Міхновського, на той час військового суддю Київського Військового Суду. Імя його мало було відоме в ті часи ширшому громадянству, бо він завсіди тримався в тіни, але він положив неоцінимі заслуги в будові нашої армії. Він оден з небагатьох непохитно вірив в Самостійну Україну, а з вибухом революції він оден знав, що нам в такий час потрібне. В час революції, в час великого підйому мас, серед пристрастий і сильного напруження, рішає завше організована, міцно спаяна сила.

Ідеям протиставиться не тільки абстрактну духову силу, не тільки один ентузіязм і найбільш однодушні бажання, але й силу фізичну, силу спаяну дісципліною, збройно орґанізовану, яка в слушний час моглаб стати на захист тих ідей і тих стремлінь, які голосить дана нація.

Тому Міхновський в перших початках нашого національного відродження відразу почав працю над утвореннєм Українського Національного Війська, над утвореннєм тієї сили, якаб могла протиставитись усім ворожим заходам, як внутрішним, так і зовнішним.

Заходами Міхновського і його невтомною енґрґією заснувався тоді в м. Київі військовий клюб ім. Гетьмана Полуботка. Цей клюб на чолі з Міхновським вже в березні місяці 1917 р. розпочав діяльну акцію в напрямі утворення національного війська. І клюб Полуботківців постановив тоді домагатись від Уряду сформування 1-го пішого полку імени Гетьмана Богдана Хмельницького в м. Київі.

На перешкоді цим заходам був одначе „Кіевский Совет Рабочих і Салдацкіх Депутатов". Цей „Совет" впливав на Штаб Київської Військової Округи і на вищі військові власти, щоби не дати орґанізаційному Комітетові Т-ва ім. Полуботка одержати леґальних умов для формування

Богданівського полку. Тоді Т-во Полуботка улаштувало в послідних днях квітня 1917 року свято „білої квітки". Біля Святошина, на величезному військовому майдані зібралося біля 10.000 українського вояцтва з Київського Гарнізону. Свято пройшло при великому підвищеному національному настроєви і цей настрій орґанізатори використовують для зламання опору „Совета".

Усю цю масу людий члени Т-ва Полуботка ведуть струнками рядами під царську палату де засідає „Совет". Демонстранти облягають палату, що страшенно перелякало „Совет". Заскочений цим „Совет", не знаючи дійсних намірів демонстрантів кличе собі на допомогу військову владу в особі Командуючого Київською Військовою Округою ґен. Ходоровича. Тим часом до палати входить делеґація демонстрантів на чолі з Міхновським. Члени „Совету" накидуються на делеґатів, обвинувачуючи їх у зраді революції, дезорґанізації армії і в сепаратизмі. Але Міхновський дуже зручно відпаровує усі їхні закиди і усіма силами старається перетягнути на свій бік Командуючого Округою ґен. Ходоровича, що йому вкінці й вдалося. Він переконує ґен. Ходоровича, щоб той поздоровив демонстрантів в українській мові. І коли на привітання ґенерал почув дружну і смілу відповідь, це його дуже здивувало і врадовало, бо він вже відвик, під час революції, від такого прояву дисципліни і єдности. Алеж „Совет" страшенно обурився проти ґен. Ходоровича, що мовляв братається з українцями бунтівниками. Депутати з піною на устах накидуються на нього з докорами та погрозами. Але він, як військовий чоловік, відчув щирість змагань солдатської маси і симпатії його були по стороні перших. Таким чином перешкоди з боку військової влади були в основі своїй зламані і Полуботківці побачили, що „Совет" вже не буде мати впливу на Штаб Округи.

Тепер перед ініціяторами стало питання звідки взяти козаків для поповнення полку. Чекати на охотників, чи добровольців не було жадної рації, бо тодіб реалізація полку відсунулась на довший час. Тому то звернулися до революційного способу, себто намовивши солдат Київського Етапного пункту, де їх перебувало завжди по кілька тисяч, що з відпусків та шпиталів поверталися на фронт, щоби вони не відїзжали на фронт, тільки під тою умовою, коли їх зформують в окремий український полк. Це тоді був єдиний спосіб, щоби справи орґанізації українського війська вивести з царини обіцянок та паперової формалістики на реальний шлях. Так і зроблено. Почалося формування полку. Призначалися старшини, діставався одяг, зброя, вози, кухні, коні. В дві неділі був готовий полк в складі 4 000 поділених на 16 сотень. Командіром полку призначено покликаного з Симбірська кадрового старшину підполковника Капкана. Щодо старшинського складу, то його заповнив цвіт тодішньої молоді. Прийшли люди ідейні, майже самовільно покидали свої попередні далеко ліпші посади, аби служити під національним прапором.

Фроловський жіночий монастир вишив чудовий прапор для Богданівського полку. Шовкове полотнище було з одного боку малинового кольору, а з другого, темнозеленого, а на ньому вишитий шовком портрет Великого Богдана і вишитий золотом напис: „1-й Гетьмана Богдана Хмельницького козачий полк".

Командуючий Округою став у цей час полковник Оберучев, ставленик Керенського. Цей старий російський революціонер здається був ство-

рений для україножерскої роботи. Він підняв цілу кампанію проти українських військових формувань і впроваджував антоґонізм між російські і українські частини. Але Богданівський полк фактично існував і своєю орґанізованістю, дисціпліною і зовнішнім виглядом підтверждував раціональність національних формувань. Богданівський полк тепер став опорою українського руху. І тому всі тогочасні українські чинники старалися затримати цю мілітарну силу в Київі, щоби таким чином надати більшої певности національним здобуткам і зарепрезентувати Київ, як столицю України.

Але організовані таким чином і при таких умовах українські військові частини не можна було уважати за реґулярне військо, бо щоби це зробити, треба було витворити авторитетний орґанізований центр. Тому Т-во Полуботка не застановилося на формуванню Богданівського полку, а вважало це тільки прелюдією до своїх дальших замірів. Т-во Полуботка на чолі з Міхновським скликає на 5. травня 1917 року „1-й всеукраїнський військовий зїзд". Не дивлячись на заборону зїзду через військового міністра Керенського, зїзд все таки відбувся. Зїзд пройшов дуже імпозантно. Делеґати репрезентували 1.000.000 українського фронтового вояцтва. Престіж Центральної Ради в очах Петроградського Уряду піднявся дуже високо і москалі побачили стихійність українського руху.

На четвертий день зїзду 9. травня вибрано Ґенеральний Військовий Комітет, який і став з цього часу орґанізаційним центром українського військового руху. Головою К-ту вибрано С. В. Петлюру.

За місяць, бо вже 2. червня відбувся 2-й всеукраїнський військовий зїзд, котрий дав ще більш імпозантне представництво. Делеґати репрезентували тоді 1.736.000 озброєного вояцтва. В цей час, під впливом делеґатів військового зїзду, Центральна Рада оголосила 1-ий Універсал.

За прикладом Богданівців почав самочинно формуватися полк ім. Ґетм. Полуботка. Штаб Округи і „Совет" усіма засобами старалися перешкодити цьому формуванню і хотіли вислати людий з Київа на фронт, але нічого вдіяти не могли.

І от, 5. липня, несподіванно для всіх, як би протест проти угодової політики наших чинників було зорґанізовано повстання у м. Київі. Полк ім. Ґетм. Павла Полуботка, який був росташований на Етапному пункті, у досвіта активно виступив на головних вулицях Київа.

Тисячі людий виснажених, обідраних і навіть босих зі зброєю йшли урочисто з гідністю, наче почуваючи свою вищість. „Йдемо бити москалів... ідемо допомагати Центральній Раді творити нове життя" говорили козаки на запитання.

Величезна кольона, якій не було кінця посувалася по вулиці. Мов хвилі хиталися баґнети над головамн сірої маси. Понад баґнетами маяли синьо-жовті прапори. Швидко всі державні установи і Печерська фортеця були зайняті повставшим військом. Росіяне без опору здавали свої позиції і тікали. Полуботківці, підтримуючи зразковий лад у місці, заховувалися пасивно, бо самі не чекали так легкого успіху. З Петрограду тим часом одержано катеґоричний наказ зліквідувати повстання силою. Цей наказ одержали Командуючий Київською Округою і Ґенеральний Військовий Комітет. Одночасно Ґенеральний Комітет післав наказ Полуботківцям, шоби вони залишили місто і тихо відійшли в казарми. Перед захо-

дом сонця залишили Полуботківці місто, виконуючи наказ Ґенерального Комітету. Так само як рано, йшли вони грізно, велично, спокійно рядами. Самий виступ Полуботківців викликав значний відгук на периферії. На допомогу до столиці рушило „Вільне Козацтво", готовилися і українські вояки з фронту, але швидка ліквідація цього виступу припинила і рух на допомогу.

На вимогу Петроградського Уряду Ґенеральний Комітет видав наказ, щоб Полуботківський полк вирушив на фронт. Полуботківці виконали і цей наказ.

Тим часом полковник Оберучев не спав. Перебування Богданівського полку в Київі було сіллю в оці і не давало йому спокою. Покладаючись на умову, що полк формувався виключно з метою вирушення на фронт, він всіма силами старався вислати його з Київа. В цьому допомагала йому ціла російська преса, обвинувачуючи українців в „мазепинстві", в зломанню єдиного революційного фронту, натякаючи на німецьку інтриґу, австрійські гроші і т. п. В результаті Богданівський полк з наказу Ґенерального Комітету 26. липня 1917 року мусів виїхати на фронт.

І в цей час мала місце божевільна провокація, орґанізована рукою Оберучева. З сумом покидав полк столицю. „Нащо ви нас висилаєте, — говорили козаки до Центральної Ради, — хто вас тут буде обороняти". Але наказ виданий Ґенеральним Комітетом виконано.

Проїзджаючи через Київ полк, прощаючись з Київом, дав кілька сальв у гору. З цього скористав Оберучів і вислав полк кирасирів на першу стацію за Київом — Пост Волинський, щоби затримати і обезброїти Богданівців.

Була тиха, ясна, липнева ніч. Козаки пороздягалися і спокійно спали у ваґонах. Розаґітовані і підюжені кирасири зробивши засідку біля полотна залізниці, чекали на транспорт. Колиж показалися ваґони, вони відразу відкрили з кулеметів і рушниць вогонь до безройних козаків, що спокійно спали. Зчинилося велике замішання, козаки позривалися у одній білізні і почали вискакувати з ваґонів, але тут їх ловили кирасири і почали бити прикладами. Решту козаків першого транспорту обезброєно. Наслідком цієї різні було багато ранених і шістнадцять людий забитих. Це перші жертви нашого відродження. На рано піднявся цілий гураґан в російській пресі. Цілі шпальти заповнено відомостями про бунт Богданівців, про зраду і підготовлення державного перевороту. Чорносотенна преса скаженіла на чолі зі своїм Шульгином. На голову українців виливалися помиї, декотрі так просто плескали в долоні, що, мовляв, нарешті дістанеться ненависним „мазепинцям"-сепаратистам.

Але в росіян вже були руки закороткі, щоби приборкати українців. За плечима Центральної Ради стояла така сила зєднаних одною ідеєю людий, що московські чорносотенці і демократи могли тільки шкірити зуби, але трималися здалека. В обороні Богданівців обізвалася уся українська преса і всі українські орґанізації. Зложено мішану українсько-московську слідчу комісію, яка розглянула цю справу і уневиннила Богданівців від закиду орґанізованого виступу. Полкові віддано зброю.

Але зло вже почалося. 16 жертв залишилися незмитою плямою на совісти Оберучева і цілої російської демократії. Ще більше завзялися серця

українців проти москалів, ще більше відкрилися очі на дійсність і на небезпеку з боку північного сусіда.

В кінці місяця липня Київ улаштував похорони забитих козаків Богданівського полку, котрі причинилися до великої демонстрації усього свідомого громадянства, яке своєю численною присутністю на цих похоронах показало, як глибоко поширилася українська ідея і як дорогі для нього були ці перші жертви на світанку нашої державности.

Після цього Богданівський полк виїхав на фронт і від цього часу починається його бойова діяльність, яка принесла багато світлих сторінок і героїчних подій для історії нашого війська.

Полк проіснував до останніх часів Української Армії і недалекий той час, коли його малиновий прапор знову розвинеться на безкраїх ланах України.

МЕРІЯМ

ВЕЧІР

Сіре плаття кинув вечір нивам,
сіре плаття криком гайвороння.
І не стало сили білим крилам,
І заплакали жасміни із просоння...

Синім небом, синім неба плаєм
злоті смуги вкрилися журбою.
Хтось мережав сірою габою
білі хмари, злотим, злотим краєм...

І не стало сили білим крилам
І збудилися жасміни із просоння.
Сіре плаття кинув вечір нивам,
сіре плаття криком гайвороння.

МЕРІЯМ

В задумі

Це лямпа гасне... До вікон ніч стукає далеким криком міста і смугами червених ліхтарень паде на серце. Над блідими пожовкло-сонними стрічками, що мов мережевом заповнюють життя і дишуть запахом якихсь думок далеких присипаних вже попелом часу заплющуються очі... Лямпа гасне... Червений усміх ліхтарень паде на сонні шиби і на лучі цих усміхів рисується життя вузеньких стін і скрипотів пера, думок, що світ сходили і принесли назад байдужність душ, сердець — і з криком болю впали на папері помотаними, збитими рядами... І взялася рука їх простувати, рука, котра життя не знала а знала лиш думки... безсилий усміх сковує уста а дійсність відкриває очі, мече пасмом червеним сонним шибам сміх... це лямпа гасне...

Др О. НАЗАРУК

Український націоналізм

(Докінчення)

X. Ті, від котрих Донцов свідомо черпає. А може Донцов підкріпив свій особистий світогляд новійшими фільософами, учениками Канта, котрих він так обильно наводить... На жаль — не було і нема чим »підкріпитися« і з тих жерел. Бо по Канті наступив у фільософії такий хаос, що мусів довести прямо до руїни.

Ученики Канта поділилися на »правдивих« Кантіянців, »надкантіянців«, »псевдокантіянців«, догматистів, дедуктістів, індуктістів, догматичних »ідеалістів«, критичних »ідеалістів«, емпіричних моністів і т. д. без кінця. А в кождій з тих незлічимих фільософічних »партій« есть правиця, центр і лівиця, — точно так, як у наших с. р-ів, с. д-ків і инших партій, чи партійних сект, так соціялістичних, як і націоналістичних. А всі вони лаються страшенно і кожда називає приклонників всіх иньших сект »півголовками«, дурнями, варятами, подлими і т. д. Сьміло можна сказати, що нема тепер на світі такого чоловіка, котрий мігби зорієнтуватися в тім хаосі лаючих себе фільософів, на яких »оперті« й усі соціялізми та націоналізми разом з їх »пророками« та »героями«.

Слушно писав оден фільософ (Шопенгавер) про пусте сплентярство наслідників Канта ось як: »Все те пригадує мені оден мідяний штих у сатирічним збірнику Фальба, де представлено Канта, як він на воздушнім бальоні летить до неба і всі свої частини ґардероби, — капелюх, перуку і т. д. — скидає на землю, а там ріжні малпи хапають сі частинки ґардероби і прикрашують себе ними...« А треба памятати, що від часу, коли Шопенгавер написав сю добру характеристику, число людських малп, котрі друться над охлапами думок Канта, страшно збільшилося. Вони вже на шкаматтє подерли ґардеробу Канта.

XI. Батько руїни, на котрого Донцов найбільше покликується. Кант не був ще найзухваліщий з тих, що в »ґіґантичнім насильстві й поспіху бралися здобувати Олімп абсолютної правди, а »здобули« тільки пусті привиди власної фантазії«, — як слушно пише фільософ Е. Гартман. Найзухваліщий з тих »ґіґантів« (улюблене слово Донцова) був Геґель, учитель Маркса (і Лєніна) та предтеча большевизму — котрий єсть (поруч чистого фанатизму) тільки воплоченнєм фільософічного хаосу в суспільно-державнім »розвитку«, у практичнім життю кляси непродукуючої інтеліґенції, яка »своїм розумом« і криком хоче »кермувати« націями і державами.

Шопенгавер у своїм творі »Перерґа і параліпомена« зовсім слушно пише про Геґля ось що, (зміст): Геґель завдячує свої успіхи нарочно навмисно незрозумілому і темному писанню, такому нерозбірному ґуляшови, що читач мусить стратити і голову і память і зрозуміннє — та подумати, що то він, читач, винен, що не розуміє »великого фільософа«. Тимчасом »великий фільос. нарочно не говорить буквально нічого зрозуміло, т. є. немає що сказати, бо не думає ясно. Без тої штуки ні Фіхте, ні Шелінґ не булиб осягнули своєї псевдослави. Але ніхто не робив тої штучки так безлично як Геґель. Бо якби Геґель був відразу ясними словами виложив абсурди своєї дурноватої фільософії, — то певно кождий бувби йому в очи сміявся та лиш раменами здвигав: бо »найвисший фільософ« насмарував

таких небилиць, як іще жаден смертельний чоловік не набалакав. А ясно кажучи вся основа фільософії Геґля полягає на отсім нонсенсі: Загальні поняття виробляють люде з досвідного спостереження... Чим якесь поняттє загальніще, тим воно порожніще. Але таке поняттє реальне, бо емпіричне (оперте на »досвіді«)... Отож передовсім такий емпірично-реальний світ має істнованнє (»Дазайн«).

Не тільки Шопенгавер має таке поняттє про сего предка руїни. Фільософ Гербарт пише про Геґля таке: »Геґель говорить про соромний упадок фільософії. Але він повинен про се мовчати, бо той упадок стався якраз у часі, коли ніхто не кричав голосніще і зїдливіще, як власне та школа, до котрої треба зарахувати Геґля. Ніхто не винен тому упадкови, тільки вона сама, що з найбільшою зухвалістю і безличністю твердила, замість остро думати.«

Не інакше думає про геґлівські штучки і фільософ Бенеке. Він отверто пише, що хоч дуже завзято студіював системи Фіхтого, Шелінґа і Геґля, то не розуміє їх. Бо — каже — треба бути хіба побитим цілковитою сліпотою забобону, щоб повірити у нісенітниці (»хімери«), якими ті фільософи »поясняють« фізичний і духовий світ.

Те саміське пише й фільософ А. Ґаєр, кажучи: З Шелінґом зачинаються ті кешинково-циркові ошуства модерного монізму, котрий у млі ока з одного робить багато, продукує наслідки без причин (т. зв. »кавза суі«!) і все те таксамо ґеніяльно не розуміє як »творить«... Публика до крайної міри здивована якийсь час з подивом дивиться на ті штучки, а потому доглупавшись, що тут діло в циркових штучках, тільки раменами здвигає. Так мусіло дійти до того, що люди прийшли до переконання, що взагалі всій фільософії треба відмовити імени науки...

Великий правник Ієрінґ пише, що фільософи довели до того, що широкий загал фільософію й нонсенс уважає вже за одно і те саме.

Учений Ціґлєр пише і доказує у своїм творі »Духові і соціяльні струї 19 століття,« що фільософія подібна до поля, покритого трупами і руїнами.

А Павльзен, збираючи все те, каже, шо нема вже ніякого фільософічного світогляду, нема між фільософами згоди ні щодо цілей, ні щодо методів (способів) і що тепер дійшло до того, що написав уже грецький фільософ Платон перед тисячами літ: »Вони самі з себе вискакують, а кождому з них приходить до голови, Бог знає відки, якась »інспірація« — і кождий з них думає, що другий нічогісенько не знає.« — То тут, то там, каже Павльзен, появляється »клич«: Вже є той чудесний доктор! І тисячі біжать за ним, щоб подивитися на него. Але по короткім часі та купа розбігається і ніхто про се навіть уже не знає.

XII. Чи Донцов має який світогляд? Хто уважно перечитає ті кріваво правдиві вискази фільософів — одних про других, а потому возьме в руки писання Донцова, в котрих аж кишить від покликування на тих фільософів, — тому ясна стане вся пустка і смішність Донцового »світогляду.« Бож він »будує« свій демаґоґічний націоналізм уже навіть не на руїнах думки, тільки на булькотячім, окрівавленім багні, в котре ті старі руїни завалилися.

І хоч Донцов бундючно заявляє в своїм »Націоналізмі,« що всім напрямкам, що коріняться в тім самім світогляді й упадують, він протиставляє иньший світогляд, — то се по просту неправда. Донцов не має взагалі ніякого

світогляду і ніколи не мав, бо зарозумілість не єсть ніяким світоглядом. І не єсть світоглядом вириванє хочби найбільшого числа уривків з книжок давно повалених фільософів, котрих до того Донцов навіть перебічи не був у силі, не то перечитати, і не єсть світоглядом »туга за щастєм ножа,« про котру далі.

Сорокаті і самопевні писання Донцова можуть якийсь час подобатися ґімназистам і семинаристам ізза множества чужих слів. Бо ті наші бідні хлопчики, начитавшись Донцова, можуть перед рівно нещасними паннами пописуватись нпр. такими »дискусіями:«

— Чи не розумієш, що інтелєктуалізм і квієтизм се не універсалізм і не лібералізм? (А другий на те:)

— А тобі здається, що демократизм, паціфізм, партикуляризм, анархізм, провансальство і політичний симбіоз ще не збанкротували? (А третий на те:)

— А ви не чули про кальоскаґатію й антитрадиціоналізм та їх деґенерацію в аморальнім націоналізмі? (А четвертий на те:)

— »Пусте! — каже — ґрунт се романтизм, доґматизм, ілюзіонізм і волева аморальність як вимоги волевого націоналізму та »творче« насильство ініціятивної меньшости під проводом Донцова, як також »фавстівський« нарід.

— А він не змучиться? Запитає інтеліґентна панночка.

— Та хто Донцов чи фавстівський нарід? (І т. д.).

Оттакі дискусії будуть **одиноким** наслідком писань Донцова між нашою молодю. Та скоро і вони прогудуть, коли перед молодими людьми стануть поважні питання життя передовсім особистого... Аякже.

XIII. Хто мавби »здійснити« націоналізм Донцова? Хоч які — во істину — смішні всі ті »ілюзіонізми« Донцова, то найсьмішнійше єсть те, що Донцов уявляє собі, немовби ті всі ілюзіонізми його »націоналізму« мали виконати — хто? — Селяне! І то »самі«! Бо і шляхту і пролєтаріят Донцов, як кажуть у нас, »не має за ніц« (хоч він сам не зпростих селян), а про інтеліґенцію також не згадує (кромі про себе).

На ст. 252 свого »Націоналізму« Донцов відмовляє »моральної ваги« не тільки шляхті (мабуть зі злости на В. Липинського) але й пролєтаріятови. І каже, що ізза того тай ізза браку »чисельности« ті сили »не можуть« стати »носіями« українського »власновладства.« А селян каже, як »ушляхітниться« (видно, ще й вони у Донцова »нешляхетні)« і заміниться їм гедоністичний (ласий на приємности життя) характер — »творчим характером та погодиться (селян) з прагненєм правди« (та по що, коли ілюзіонізм се головна »вимога« націоналізму?), — тоді каже Донцов, дійде »з запалом« до »втілення« правди — життя з ідеалом »добування...«

Якої »правди?« І хто тої »правди« (хоч нема ніде сказано, якої саме) мавби їх з »ушляхітненєм« учити, коли і шляхта і пролєтаріят, котрі будь-що-будь більше люблять »здобувати« ніж селяни, не мають після Донцова потрібної »моральної ваги?« І на що їм взагалі якоїсь »моральної ваги,« коли Донцов самже вчить, що націоналізм мусить бути аморальний (то значить не оглядатися на ніяку мораль, от так як робив »великий націоналіст Пасіч). А все те — вчить Донцов — лиш »на разі« має робити селянство. Ну, а потому хто? Того вже не каже.

І не каже також, що саме значать слова »селянин,« »селянство,« »село?« Чи нпр. чесний тернопільський або полтавський передміщанин,

котрий зимою займається ремеслом, а літом працює на своїм полі — може займатися тим »ілюзіонізмом націоналізму,« чи не може?

Тай на селі хто »властиво« селянин? Чи той, хто мав нпр. 25 десятин поля а докупив собі ще 20 і має — кажучи по галицьки 110 моргів поля ще селянин чи вже »в пани пішов?« І в котрім саме моменті ставав він »паном?« Чи тоді, коли працював і безрог кормив, щоб їх продати на купівлю поля, чо коли вже йшов до адвоката, робити контракт на нове поле?

Або навпаки — коли той селянин нпр, через реквізиції й пожежі зайшов у довги і стратив усе тай став пролєтарем. То коли він »властиво« тратив свою »моральну вагу« (потрібну і непотрібну — рівночасно —!) для того, щоб після Донцова міг здійснювати »ілюзіонізм« націоналізму? Чи тоді тратив ту »моральну вагу,« коли »наш« відділ нпр. Чорних гайдамаків реквізував працю того селянина? Чи тоді, коли рівнож »наш« большевицький відділ підпалював йому хату за те, що той не відразу видав останки хліба, потрібного для дітий? Колиж »властиво« стратив той селянин »моральну вагу« і став пролєтарем уже без тої »ваги?« І чому він сарака не може вже бути »носієм« ілюзіонізму (третьої головної вимоги Донцового націоналізму)?

Нам здається — а думаємо, що й Геґель та Фіхте потвердилиб се, якби сараки ще жили, — що якраз по втраті той пролєтар знаменито надававсяб до всякого безвиїмку ілюзіонізму й навіть виявленя правдиво українського »офарбленя« яке виходить в писань Донцова — то значить до правдивого руїнництва.

XIV. Розтоптаний червачок під дубом. Донцівська »наука« націоналізму виключає всі иньші кляси суспільности від права бути »носіями« українського націоналізму. І навіть про ту одну клясу, котрій Донцов признає се »право,« не каже, де вона зачинається і де кінчиться.

Чи не єсть се та саміська »мудрість« котра за »влади« петлюрівщини довела до відомого »розумного« »законодавства:« Аптикарський помічник хочби був лінивий, ще має право бути вибраним до »трудового« конґресу. Але коли той сам чоловік став уже аптикаром, то хочби тоді гарував як віл, уже не має права стати членом »трудового« конґресу... Навіть Готентоти такої льоґіки не видумали — і тому довше мали самостійність, ніж ми.

Відколи світ світом, ще не було такого смішного закона, аж поки »поступові« українські націоналісти і соціялісти не видумали його. Не було ще й такої смішної »фільософії« націоналізму як Донцова.

Річ ясна і зовсім певна, що Донцов се епіґон (хорий мародер) і фільософії й націоналізму. А ум його пригадує розтоптаного червача-медведюха, котрий вється в болю немочі під могутніми конарами величезного дуба й думає, що він »ще годен« того дуба »повалити.« Таке а не інакше єсть відношенє думки Донцова до могутнього твору Липинського. І ніщо не поможе Донцову виписуванє про »Донкіхотів« монархізму і т. п. »ґулі під самим носом альжирського бея.« Не поможе. Бо монархізм се вічна ідея людства, котра так правильно вертає по кождій руїні, щоб будувати, як вертає день по ночі, щоби світити. А смішний буде кождий, хто з донцівським пустим і неморальним націоналізмом захотівби йти в народ, чи радше в »селянство« (бо пролєтаріят після думки Донцова »не може« бути »носієм« націоналізму).

XV. Коли два говорять »те саме,« то се далеко не те саме. Добре, подумає читач. Алеж ти сам пишеш, що й Липинський поклав в основу будучої української нації волю, хотіннє. А Донцов тільки повторив се по нім, (як і ріжні иньші думки Липинського). Так. Правда. Одначе з одною ріжницею. Донцов повторив »те саме,« але так, як той чоловік, що прийшов до великого ресторану в чужім краю і не знаючи ні письма, ні мови того краю, сів при столі, при котрім щойно скінчив обід якийсь пан.

Господар ресторану запитав його:

— Може ще чого позволите?

— Прошу зубочистки.

— А Ви, Пане? Звернувся господар до того другого чоловіка. Той відповів точно те саме.

— Прошу зубочистки.

Господар здивувався. Але подумавши, що може тому другому ще від снідання докучає щось за зубами, приніс обидвом патички до чищення зубів, — став і чекає..

Липинський свою дивно гпибоку науку в покорі серця і великого духа свого поклав на підставах віри і церкви Христової. Він вчить весь нарід України, всі без виїмку кляси його, — що »само« ніщо не зробиться, але треба хотіти мати державу, котра опісля з »народу« України зробить націю. Вчить правдиво, що не нація творить державу, тільки навпаки — держава творить націю. Вчить на основі величезного знаня України в її минувшині і теперішности, що без признання і пошани родового, правного і традиційного гетьмана свого та без вірности йому неможлива будова української держави й нації. Дійсність і в минувшині і на наших очах доказує правдивість науки Липинського.

А Донцов навіть не бачить усеї тої знаменитої справи котру великий працьовник Липинський зібрав з піль України за тисячу літ досвіду праці і побоїв її населеня, приготовив і дав поживитися сучасним синам її. А Донцов, чужий нам духом своїм і тому нерозуміючий навіть списку тих харчів, — почувши про зубочистки, кричить, що се власне потрібне »до обіду« цілому народови. А не треба — каже — ні моралі, ні признаного Голови, ні всіх кляс населеня до будови, тільки каже Донцов, треба »волі« (хотіння) нації до розросту, яку то волю я тут, каже ставляю (на ст. 165). Хоч пять сторін взад сам пише, що хто иньший »поставив!«

XVI. »Наука« про щастє ножа і крови. Треба признати, що ніхто ще у нас так »виразно« не пропаґував »науки« ножа і крови, як Донцов. І то таки задля самого різунства, »щоб дати себе чути.«

На ст. 171. »Націоналізму« »вчить« Донцов »тужити за щастєм ножа і крови«... На ст. 175 виписує Донцов за Бенсоном про Ісуса Христа, що Він »гукав« такі кличі, які мусіли принести для суспільности пролив крови і руїну (!) та »підюджував« (!) нарід проти голови його і представників релігії...

Вже сі місця показують яка величезна ріжниця між Донцовом і Липинським. А таких місць — багато багато.

Словом — вартість творчости Липинського в порівнаню з вартістю писань Донцова (коли їх взагалі можнаб порівнати) така, як вартість живої людини в порівнаню з її мертвою тіню, котра скаче на всі боки, але ніякого свого життя не має, — і хоче другим життє відбирати.

XVII. На що на світі живуть нації?. А чи писання Донцова (кромі згаданої вище критики деяких проявів української »творчости«) не дають нічого позитивно доброго?

Аж так зле не єсть. Бо писання Донцова викликають дуже великий — гумор, розуміється мимовільний. Нпр. там, де Донцов відповідає сам собі на питаннє, на що живуть на світі нації? Донцов довго шукав за відповіддю на се питаннє. Ну і найшов. Найбільше сподобалася йому отся відповідь: »Нації ростуть і живуть (що за порядок!) на те, щоб »дати себе взаїмно чути« (гл. ст. 177 »Націоналізму).«

Сей цитат пригадує лиш одно: розуміннє дітей, на чім полягає автомобіль.

— Ходи, каже один хлопчик до другого, будему бавитися в автомобіль.

— Добре, каже другий, але як то буде?

— Та так, каже перший: будемо бігати і смердіти. — І побігли.

Отсе коротеньке оповіданє знаменито представляє розуміннє Донцова, великого питання на що нації живуть на світі? Коли приняти, що Донцов добре відповів на се питаннє, тоді мусимо прийти не тільки до переконаня, що українська нація вже »готова,« але також, що вона перша між усіми націями світа (»Україна понад все!).«

Чому перша? Бо ще здається ні одна нація не »дала себе чути« так міцно передовсім сама собі, як українська. А ще »ліпше дасть себе чути, колиб наша молодь взяла собі поважно до серця писання Донцова й зачала після його ради, »тужити за щастєм ножа і крови« — замість з вірою в Бога і з покорою в серці братися до практичної праці та глибоко шанувати світський і церковний Авторитет. Коли піде за »наукою« Донцова, то до суду віку буде тільки безцільно бігати і смердіти по землі, котра ніколи не буде належати до жадної української держави. Бо ніякої своєї держави те населенє, що живе на Україні мати в тім випадку напевно не буде і не може мати.

Бо нації живуть на світі не на те, щоби »тужити« за щастєм ножа і крови. Такі »нації« передовсім не є ніякі нації, тільки купи різунів, взагалі неспосібні піднятися до значіння націй, як нпр. північно-американські індіянські племена, котрі вічно вирізувалися між собою. Вони також мали таких »теоретиків,« котрі рівночасно в практиці виконували постійно свою »тугу за щастєм ножа і крови.« І тому довели до того, що сегодня можна в Америці і вік звікувати та не побачити Індіянина, коли його спеціяльно не шукається в замкненій »резервації« (такі зарезервовані місця, як для вигибаючих звірів по лісах).

Се ще далеко не значить, що ми осуджуємо війну та постійну готовість і приготованя до війни.

А нації живуть на те, щоб виконати обовязки — 1) супроти Бога, Творця свого, 2) супроти себе, 3) супроти других націй.

Чим вищий ідеал релігійний, Божий, має якась нація і чим поважніще відноситься до Нього, — тим вона трівкіща і сильніща, тим висший осягає розвиток.

Обовязок нації супроти себе — виховати всі свої кляси і стани та по можности і всі одиниці не до того, щоб кождий займався тим, на чім не розуміється (як єсть у нас), тільки якраз навпаки. А всі кляси, стани

й поможности одиниці повинні мати в собі той високий релігійний ідеал Божий, бо без Нього зівянуть напевно.

Обовязок націй супроти других націй — доложити якесь своє добро у спільну скарбницю їх тай немилосердно подоптати ті »нації,« що гниють, бо не виконують ніяких обовязків. Кажемо »немилосердно« не у значінню знущання над одиницями з гниючих »націй,« тільки над цілими такими »націями,« що й діється скрізь по вічному закону світа: все що гниє мусить бути немилосердно подоптане і на порох стерте, що й робиться — з гниючими »націями« протягом довгих віків.

XVIII. Про українських їжаків. Нема на світі нації, в котрій ніщо не гнилоб. Але нації в котрих переважає здоровлє, вдержаться, поки переважає те здоровлє. Се і єсть причиною, чому все були і тепер є також малі незалежні нації, хоч імперялізм великих націй істнував відколи вони істнують і все буде істнувати. Світ уже так уряджений, що навіть найміцнійший медвідь не годен пожерти їжака. Але пожре його і малий лис, коли змочить їжака і той розівється, — так, як »розвиваємося« ми, обмочені першою ліпшою дурною пропаґандою.

Не дивота, що служимо як мясо на годівлю великих і малих, хоч маємо ще більше твердих і острих і войовничих отаманів від шаблі і пера, ніж їжак має колючок.

Т. зв. український »націоналізм« се тільки нова форма вічного підмочуваня нас: се убийство для нас. А наука Липинського вчить українських їжаків, не розвивати свого горла під впливом тої дурної »національної« і всякої иншої пропаґанди руїни. Коли вдасться навчити українських їжаків, яке значіннє має для них наука Липинського, — тоді ті українські їжаки можуть стати дуже сильно породою. Вона тоді зможе не тільки обстояти землю, на котрій досі служить як жир чужим, але ще заняти землі гниючих народів в Азії й Европі.

Бо людські їжаки тим ріжняться від їжаків звірячих, що перших можна навчити змінити свій »світогляд,« а других навчити не можна. Фактом єсть, що одним з найбільше гниючих і розкладових плинів, яким обливають українських їжаків, єсть »націоналізм,« продукований Донцовим. І тому ми тільки уваги присвячуємо розборови того »націоналізму.«

XIX. Літаюча рожа укр. націоналізму. Ми нарочно не присвятили сеї праці тільки самому Донцову. Хоч він і продукує нальбільше т. зв. українського націоналізму, одначе він тільки оден з проявів »літаючої рожі« українського націоналізму і то не найвиразніший. Бо найяркіще не в краю, а на еміґрації проявляє нарід по великім нещастю своїм як свою хоробу, так і силу свого духа.

Так було свого часу — з Греками, Італійцями, Мадярами, Поляками і т. д., так тепер єсть і з нами. На еміґрації проявилася найбільша умова сила сучасної України — сила В. Липинського. На еміґрації проявився й найяркіщий, тріюмфуючий розклад тої літаючої рожі українського націоналізму, котра свідчить, як дуже тяжко хоре населенє, випродуковане на Українській Землі.

У старім краю видно головно теорію тої літаючої рожі (практика щойно прийде). На еміґрації видно вже в цілій повні практику того розкладу в найяркіщім світлі.

Будучий історик сих часів очевидно не здивується, коли побачить на основі документів минувщини, як у краю могла появитися Донцова пропаґанда »націоналізму« — в імя »туги за щастєм ножа і крови,« як вона могла знайти фонди і накладця і читачів і перейти — цензуру. Бо гнет, який там панує, пояснить йому все. А чужа цензура тим радше пустить усякий розвал, чим той розвал шкідливіщий для гноблених.

Чи за старої Австрії, мимо побожности її династії, не пускала польська цензура найогиднійші »ілюстрації« в калєндарах Трильовського? Там представляв Трильовський нпр. нашого Митрополита Шептицького, а до його тіла приставлена драбина і »попи« лізуть туди з василіною... Навіть большевицька, надзвичайно огидна пропаґанда проти релігії, за весь час свого істнования не пустила аж такої огидної ілюстрації. А в побожній Австрії, польська націоналістичта цензура пустила таке »виданнє« українського націоналіста Трильовського. Чому?

Бо знаменито розуміла, як такі річи розкладають і до гниття доводять духа українського народу. З тої самої причини пускає там цензор і »націоналізм« Донцова. Бо тим запускає бакцилі гниття в наш нарід. Се та сама тактика, якої ужив німецкий ґенеральний штаб, коли в запльомбованих ваґонах перевозив большевиків до Росії. Польський націоналістичний цензор для скупленя цікавости між Українцями до »націоналізму« Донцова може ще коли вже перестануть купувати той »геніяльний« твір, — проголосить, що »конфіскує« його. Бо се найпевніщий спосіб, щоб поширити цікавість до такого твору.

Все те легко зрозуміє будучий історик сих тяжких часів. І зрозуміє, як може Донцов знаходити серед нашої бідности накладців на свої продукти »націоналізму.« Бо Донцов знаний: уже яких 20 літ »вчить« наш нарід ріжного рода »соціялізму« і »націоналізму.« А тепер ще дописав купу вирівків з ріжних фільософів. Значить — »вчену« книжку дав. А хто з тих накладців читав усіх тих Марксів, Освальдів, Ґеглів, Шлеґлів і иньших Бакунінів, щоб оцінити, що той Донцов тільки виписки з них поробив? Значить — видали і в »нарід« пустили ту літаючу рожу націоналізму.

ХХ. Чого не зрозуміє будучий історик? Єсть у цілім тім »націоналізмі« оден прояв, якого будучий історик, хочби мав таку голову як цебер повний мозку, ніяким чином не зрозуміє. І се треба йому завчасу пояснити. А не зрозумівби він без пояснення отсего факту: Як се можливе, щоб тут, серед найбогатшої української еміґрації, котра вже має і мілїонові інституції, український демаґоґ »націоналіст« Мишуґа потрафив захопити одинокий наш дневник на свободі, хоч сам ніколи в життю не був редактором.*) Яким способом міг він подиктувати священикам, щоби в церквах правили **панахиди** по явнім атеїсті? Яким дивом міг він пустити в народ блеф, що потрафить від Риму »виторгувати« терно при обсаді епископів, коли дістане катедратик? Яким чудом при страшній нужді наших письменників в Европі усунено зі »Свободи« всіх постійних кореспондентів, а рівночасно національний »ідеаліст« Мишуґа побирав дві платні з публичного робітничого гроша? І яким дивоглядом той націоналіст, що в життю своїм не займався навіть таким читаннєм як Донцов і не знає буквально ніякої літератури про публичні

*) Американський часопис »Свободу.« Стаття писана для Америки, тому багато в ній всяких згадок про америк. відносини. (Прим. Редакції).

справи, — вспів »виаванзувати« на основника нової релігійно-політичної секти. І то не належачи до ніякої церкви!

Ще не наспів час, щоб появилися всі цікаві причинки до закулісової »діяльности« того практичного »ідеаліста.« Очевидно ріжні інтеліґентні люди ріжних табо́рів студіюють той вельми цікавий прояв. Але вони можуть і махнути рукою на все те жировиско мишуґового »ідеалізму.« І у кождого може згодом змякнути охота, займатися дальше тим будь-що-будь небувалим проявом демаґоґії. Тому треба тепер, коли сей прояв актуальний, звернути будучим дослідникам увагу бодай на основу ґрунту, на якій міг вирости мишуґізм націоналізму.

Той мишуґізм не виріс разом з Мишуґою, тільки давно перед появою Мишуґи. Мишуґізм починається у нас уже з хвилею, коли наш національний (тоді казали »народний«) рух оперто виключно на демаґоґії й обіцянках матеріяльного »гаразду«. Вже тоді, коли в Галичині наші священики (одинокий колись стан інтеліґенції) отверто радили на деканальних соборчиках, щоб переноситися до Росії, »бо там ліпше платять« — і не були за те потягані до ніякої відповідальности. Вже тоді, коли клич »ліси і пасовиска« зроблено »всенародним«, національним гаслом, а не клясовим, яким той клич треба було зробити. Вже тоді, коли в семинари у Львові бунтувалися наші клерики проти всякої дисципліни, а преса брала їх в оборону. Вже тоді, коли з краю без дозволу виїздили сюди священики, а влада їх не оповіщувала, що вони дезертири.

Чиж дивота, що все те мусіло довести і там і тут до крайної демаґоґії? Чи дивота, що тепер оглядаємо »співпрацю« значної ґрупи духовних з орґаном, котрого редактор екскомунікований? Річ не бувала — у ніякім духовнім стані ніякої віри, ні нації, ні племени.

Все те — се мишуґізм. А сам Мишуґа тільки найкраща, а найпустійша квіточка того »національного« »руху.« І тому по нім, а не по Донцові цілий той рух розкладу і гниття одержить імя своє в історії сих часів, Немов палець Божий вказує на імя тому рухови — імя грача демаґоґії. котрий навіть для тої демаґоґії ніколи не працював, тільки відразу присмоктався до збираня овочів руїни.

XXI. Здійснюване укр. націоналізму. Чи довго ще може потревати той український демаґоґічний націоналізм? Той рух без ніяких основ, крім власне демаґоґії й мимовільного гумору. Той рух, що ядро його бляґа й неодвічальність (»іде — мовляв — за народом« отож не може відповідати за те, куди той народ зайде), а наслідок — повна руїна.

Наш загал довго не розумів і не міг розуміти, що »націоналізм« на нашій землі властиво весь час здійснювався: то значить: дробився на все дрібнійші партії та пропадав як водиця в піску.

Чому і як?

Щойно тепер, по великій війні і по появі праці Липинського видно виразно, що той український націонацізм, який у нас був і тепер дійшов до мишуґізму, не був і не есть ніякою серіозною українською ідеєю. І тому власне здійснювався він — у чужих формах. Бо той націоналізм 1) поставлений був інтеліґенцію, нездібною до будови не то держави, але навіть преси, своєї станової орґанізації і т. п. меньших річей, 2) поставлений був не на державно-територіяльній засаді, обіймаючій всіх людий даної

землі, — тільки на звуках (»мові і пісні«) певної ґрупи людей тої землі та на зовнішних обрядах, які ніякої держави не творять і не сотворять.

Тепер уже ясно, чому власне найцінніщі й найкультурніщі одиниці з української інтеліґенції відходили або до Поляків або до Москалів. Перші робили се на основі послідовної льоґіки, що коли вагу покласти на мову, то польска мова має більшу літературу ніж українська, »а Бог всюди той самий.« як слушно каже народ. Значить: Чомуж не може бути »Польська Русь і Літва, то єдна модлітва?« Таж і в Польщі їсти можна дістати — і по що кричати? Тай пішли.

А другі, ті, що йшли до Москви, мали ще більше послідовну льоґіку: Коли націоналізм полягає на мові, тож російська мова, вироблена й нашими Ґоголями, має ще більшу літературу, ніж польська. І по щож виробляти якусь нову літературу й літературну мову? Таж ґуцульська чи бойківська чи лемківська дитина так само мусить її вчитися як російської, бож не буде говорити »лем« і »сми.« І ще до того нема з чого вчитися. А там все готовіське — університети, академії, що хочеш. І на якогож чорта маємо робити ще якусь нову літературну мову, коли ми вже одну робили і ще як робили — російську! І їдеш собі з тою російською мовою через добру половину Европи й через цілу Азію аж до Аляски в Америці. Тай всюди тебе зрозуміють і знають і пошанують як члена великої, світової нації. Та на щож, тобі брате, »окремої« мови? Чи ти здурів до решти, чи що з тобою? А як хочеш »доконче«, — то будьже бодай льоґічний! І виробляй літературну мову дійсно свого тата й мами: лемківську, бойківську, ґуцульську, кубанську (як се підчеркнув недавно й оден з червоних комісарів) і т. д. А ґуцульську, ще розроби на »мараморошську,« »черемоську«, »делятинську« і т. д. Все те придасться у великій Росії хочби для »пінія« племінних пісень, »очень хароших.« Правдою єсть, що від царя Олексія Михайловича аж до комісаря Рикова (і то »народного« — розумієш?) ще ніхто ніколи не сказав у Москві, що ті »пінія племен »некрасівиї;« Навпаки — всі хвалили і хвалять. І Шевченка печатали в самім Петрограді і при царях і при комісарях. Чогож ще хочеш? А може ти хочеш »гаразду?« То ти, брате думаєш, що в Росії зле їли? Ну-ну! їли, брате, як коні, і ще будуть їсти! Так чогож хочеш? Кажеш, що ти мав колись »своїх« князів і державу тай не одну! Тай щож з того? Таж і Суздаль мав, і Новґород мав і Боголюбово мало і Москва мала — а все те Росія! І нікому й на думку не приходить, щоб увесь той дріб та назад привертати. Та по що? Схаменися, брате, та йди на »руську путь!« І мову і пісні і готову літературу і харч і величезну державу і маєш Польщу набємо і цілий світ! Таж не дурій!...

Так виглядає аргументація таких наших москвофілів, котрі почувають себе »рускими« націоналістами. І дійсно — тільки дурний чоловік може думати, що сю аргументацію можна »побити«, стоячи на ґрунті українського демаґоґічного націоналізму. Та аргументація мусить віджити і мусить — побідити, коли станемо на основі донцівського »національного« мишуґізму. Мусить побідити тому, бо вона се здійснюване власне українського порожного »націоналізму,« абсолютно безпідставного і безхребетного, як кожда демаґоґічна піна.

XXII. Укр. націоналізм і большевизм. Коли вже довоєнне польонофільство і ще більше москофільство було льоґічним здійснюванєм дотеперішного

українського »націоналізму,« — то теперішний большевизм єсть остаточним здійсненєм українського пустого націоналізму. Чому? Бо т. зв. Радянська Україна дає і в засаді і в практиці все, чого хоче український демагогічний націоналізм — і ще більше. А зараз скажемо, чому дає більше.

1) Радянська Україна і Москва признають українську націю.

2) Признають мову і пісню. Тай для першої всеж таки якось фінансують академію (хоч її оснував Гетьман Скоропадський) і університети (основані тим-же гетьманом) і цілу масу шкіл та театри, пресу і т. д. А для пісні української фінансують опери.

3) Коли нація (після Донцова) живе на те на світі, »щоб дати себе чути«, — то фактом єсть, що під бошевицькою управою »даємо себе чути« навіть могутній Англії і то так, що та аж сопе і не знає, на яку ногу ступити.

4) Ще досі жаден український інтелігент, котрий щиро пішов на службу до радянців, не вмер там з голоду. І дах має кождий над головою і кавяр їсть і »поступову« жінку може мати, навіть що дня иньшу і то »правну.« Чогож ще та інтелігенція хоче?

5) Чи якби ріжні Хвильові не виступали там проти московської культури, то не доходилиб там Українці і до найвищих становищ, як було при царях, коли були генералами (як Драгомир), адміралами (як Аркас) і т. д. Річ ясна, що те саме булоб і при большевиках, якби вони могли тільки спуститися на щирість хохлів, котрої, розуміється, нема. Бо хто виріс лиш на демагогії, то ні щирим союзником, ні поважним ворогом бути не може.

6) Якоїж властиво ідеї т. зв. українського націоналізму не здійснили бошцевики. **Навіть** демагогічної! Чиж не дали »народови« лісів і пасовиск тай ще до того земельку? А що дають і Жидам та Полякам, то сеж по програмі нашогож власного, так довго повторюваного, братерства народів. А що мимо сего українському народови »тяжко«, — то якомуж народови тепер »легко«? Чиж закиди проти »тяжкости« не очевидна напасть?

7) Семе і »найважніше:« т. зв. український націоналізм голосив тільки «гаразд« для себе. То значить — мав такий »ідеал,« що на Україні тільки ми повинні напихати свої гладенькі котнюхи що найліпшими ковбасами і сальцесонами та попивати що найкращою горівкою (бо »як ковбаса та чарка, то минеться сварка).« Отож большевики дали нашій нації далеко більший »ідеал:« аби »бідний нарід« на цілім світі мав ті найкращі ковбаси й горілочку та гладонькі котнюхи. Чиж сей ідеал не більший від такого самого лиш меньшого »ідеалу« укр. націоналізму?

Зі становища т. зв. українського націоналізму (мишугізму) ніхто не годен опертися большевизмови. Бо большевизм се здійснене мишугістичного націоналізму і то повне здійсенє тай ще й з додатком, з »чубом,« Навіть т. зв. »народної« церкви. Значить — і на церковнім полі мають там націоналістичні мишугісти зовсім добру можливість до особистих спекуляцій і демагогії. Можна там пропагувати »терна,« »кватерна« і всякі иньші »привілеї,« а все »для добра народа.«

XXIII. Кінець т. зв. українського націоналізму. Хто уважно перечитав і совісно передумав цілу сю статтю, всі наведені в ній факти й аргументи, — той мусить прийти до переконання, що український демагогічний націоналізм зломало життє. Т. зв. український націоналізм се вже тепер зломане дерево. Се мертвий труп-

Він іще якийсь час, може й довгий буде порохном розсипатися і гнилю воняти та затроювати воздух. Бо скоро не дасться спрятати те, що десятками літ наростало в мозках української інтеліґенції, котра тим затроювала і ще затроює маси. Глибоко всаджена демаґоґія, подібно як раз порядно вивчена мельодія, може ще довго звеніти в ухах народа.

Одначе від розсудних (і то небагатьох) **одиниць** уже тепер залежить, чи та вся демаґоґія в українській мові буде вже будити тільки сміх, — чи ще дальше буде робити руїну — дурну й безвиглядну, на котрій жеруться демаґоґи. Т. зв. український націоналізм, опертий на інтеліґентській демаґогії — добіг уже до свого кінця. В Галичині дійшов той націоналізм до абсурду у »світогляді« Донцова, в Америці у секті мишуґістів а на Великій Україні убили його большевики, здійснивши його »ідеали.« І за царів і за комісарів, під Росією і під Польщею, все і всюди кінчився той український демаґоґічний націоналізм (мишуґізм) льоґічної консеквентно — винародовленєм.

Се не є ніякі »припадки,« що найзавзятійші приклонники влади Польщі й Росії на Україні — походили й походять з українських земель. Бо їх пхало і пхає туди пусте і безвиглядне руїнництво тих, що бралися і беруться до творення »української держави,« а не мали, не мають і ніколи не будуть мати ні розуму, ні сили, ні практики, щоб ту державу сотворити й удержати. Бо вони — всякого рода українські інтеліґенти — можуть бути лиш помічниками, а не творцями державної влади України. А й помічниками можуть бути лише тоді, коли признають і пошанують одну правну, постійну і традиційну Владу над собою і над усею землею України. Або на службу до своєї влади, помочи Гетьманському урядови обстояти Батьківщину нашу, або на службу до чужих шпіонаж. Иньшого вибору не мала й не буде мати інтеліґенція з української землі.

Земля України така велика і богата, тай тому така ласа для чужих влад, що навіть коли всі кляси і всі стани народа, що замешкують Україну, у значній більшости своїй визнають і пошанують родову, постійну, правну, Владу України, — то ще й тоді не легко буде правному Родови Гетманському обстояти Батьківщину нашу. Бо ми маємо такого медведя за сусіда, що навіть коли кров виточила з нього велика війна і страшна революція, то ще дрожать перед ним наймогутнійші держави світа.

Але при згіднім і вірнім підпертю нашої Влади, нашого Роду Гетьманського, коли все, що у нас має розум, честь і культуру стане при тім Роді, — ми можемо мати і вдержати свою державу. Бо живуть навіть малі держави на наших очах, коли здоровлє переважає в них гнилизну. Будемо жити і ми, коли й у нас се буде.

Без Голови і без ідеї не живе і навіть не зачинає жити ніякий орґанізм. Не зачнемо і не будемо жити і ми як окрема нація, тільки всякнемо в чужі тіла державні, Щоб се не сталося, мусимо 1) викинути зі своїх думок усяку пусту демаґоґію; 2) пізнати, що найпустійша з демаґоґій се т. зв. український націоналізм, який зі своїм »здійсненєм« все приносить нашу землю і нарід в жертву чужим силам: 3) пізнати, що без держави не вродиться українська нація ніколи, а держава не повстане без постійного Голови, котрий уже на наших очах творив нам державу таку, — яку міг проти нашої руїнницької волі творити; 4) пізнавши все те, орґанізуватися й жертвувати, щоб ту одиноко можливу ідею нашу вкорінити в нарід

котрий походить з України — без огляду на його мову і віру. Бо всі, що вродилися на Україні та походять з неї — се Українці, а не лише ті, що люблять співати »ми гайдамаки« і мають »народолюбний« зрадницький »клич:« »Нехай твоя голова, Отамане, та за всі наші поляже!«

Розставшися в душі і в серці з трупом українського націоналізму, мусимо виховати себе і дітий своїх до твердої вірности й пошани для світського й церковного Авторітету.

З хвилею, коли забудемо про демагогію і — «дискусію« над Найвищим Головою нашим, котрий ніякий »дускусії« од рода в род підлягати не сміє, з хвилею, коли у правнім Гетьманськім Роді своїм побачимо центр і воплочене всіх ідеалів наших і любови нашої до Батьківщини своєї, з хвилею, коли по всім світі мов іскри заблимають у серцях Українців думки, що єсть Оден такий між нами, котрий без ніяких виборів має право всім нам наказувати, — з тою хвилею, а не скорше, будемо достойні стати спадкоємцями держави. А осягнувши її, станемо нацією, великою і сильною.

До того змагає наша »Січ,« як державницька організація, що має ясну ідею і знає, чого хоче і до чого стремить. Вірність, дисципліна й жертвенність — се наші способи. Держава — се наша ціль. Гетьман ніким невибираний — се Найвисший, Родовий і постійний Вождь її, перша й головна Особа нашої землі й нашої будучої Нації. »Націоналізм« український — се труп. А нація українська щойно утвориться в державі своїй, як уродиться дитина з матери своєї, а ніколи не буває навпаки.

Хто має мозок, нехай думає над тим і жертвує та працює!

Овоч аґітації демагогічного націоналізму мусить бути тероризм (забіяцтво) таки проти своїх невинних людий. Се знак розкладу, гниття, а не руху й життя:« Тільки організацією при видимій, конкретній, правній Голові можна виратуватись від того гниття, до якого доводить націоналістичне божевілле — рівно страшне як большевицьке.

М. РИЛЬСЬКИЙ

* * *

Колишеться човен. На землю вечір пада.
Біліє поплавець на синяві води.
В душі — знов образи взискуємого града,
І руки тягнуться за небосхил — туди.

На березі життя: і гавкання, і крики
А в серці тишина незаймана живе, —
І в срібних одблисках надземної музики
У небі журавлів далекий ключ пливе.

ПЕТРО ШОСТАКІВСЬКИЙ

Думки молодого гетьманця

Серед української молоді, що приймала живу участь в недавному минулому, як також серед молодшого підростаючого покоління часто мені приходилося зустрічати людий чесних, не затроєних ще ні большовизмом, ні крайним матеріялізмом, ні політичним анархізмом, одначе людий які сліпо блукають в пошукуванні якоїсь вищої правди, певного творчого для Українців політичного й суспільного ідеалу.

Попробую на сім місци сконкретизувати кілька моїх думок однодумця молоді, яка гуртується біля „Поступу", звертаючись власне до сих, що блукаючи досі між трома соснами, чесно шукають виходу з сучасного українського безголовя. Цілком духово занархізована частина нашої молоді, очевидна річ, раз на завсіди страчена для української нації.

Отож ми, що гуртуємося довкола „Поступу" не голосимо видуманих на першій „спільній нараді" нових, яловых кличів, але зовемо до тих старих, як світ принціпів людського духа, на яких виростали всі великі культури, великі держави, нації і великі творчі одиниці з посеред людства.

Засадничою нашою аксіомою, що непотрібує ніякого розумового доказу є примат Духа над матерією, з якого послідовно випливає все наше розуміння світа, а також наш етичний, політичний і суспільний ідеал.

Одвічна ідея першенства Духа повинна проникати і собі підпорядковувати все матеріяльне життя. Вона для нас не є „фільософічною". Її головною основою є Бог; не бог деїстів, масонів, і т. п., тим більше не бог шлунка всіх соціялістів, а Бог Христіянський, про якого навчає св. Церква і в імя, якого наші великі предки творили величні діла.

Історія вчить, що одиноко релігії формували народи, суспільства і ріжні людські громади. З них найдосконаліщою є христіянство. За 19 віків ніодна людська немічна теорія не проявила себе творчою, якщо вона не була в більшій мірі перенята духом христіянства.

Легко зрозуміти чому взагалі релігії, а особливо христіянство так високо цінить якість духа у одиницях, а то

й в суспільних групах. Якість духа людини знімається високо понад поняття кількости, яка є ознакою всього матеріяльного, пасивного, а в суспільстві „юрби" ховається під ріжними постатями. В індивідуумах християнство вище ставить творчу ініціятиву від сили інертної маси. Наглядним доказом на це є вже твори перших Вітців Церкви. В їх писаннях виразно пробивається спосіб думання категоріями якостий, а не кількостий; останні категорії є більше присущі сучасним матеріялістичним і руїнницьким теоріям.

Признаючи, засаду якости людського духа, християнство тим самим признає на всіх ділянках духового й матеріяльного життя принціп ієрархізму, — (який ідеально є ґрадацією якостей), що протиставиться сліпій інертній силі неієрархічної маси — юрби, яка в нашу добу, занепаду духових цінностий, чим далі, тим нагальнійше виступає на суспільно-політичну арену як сила руйнуюча в руках морально-неодуховлених і ієрархічною субординацією незвязаних сучасних демаґоґів.

Життя людства на землі, це праця духа в матерії. Тому життя земне повинно взоруватися на засаді світа надземного: на якости духа і на випливаючій з цього субординації, опертій на ієрархічности цілої системи суспільного й політичного ладу. Длятого зрозумілим є людям християнського світогляду, чому християнство, старозавітне юдейство як і инші релігії вважали найвідповіднійшою формою політичної влади монархію, як завершення цілої системи ієрархізму. І се не є випадкові факти, що від найдавніщих часів людства, відколи воно себе памятає — монархії були найтреваліщими формами влади; вони єдині творили з хаосу племен ріжні держави і народи. Творили цінности духові та матеріяльні, які за посередництвом ріжних народів дійшли до нас і з яких виросла наша цівілізація. Великі духові твори людського ґенія, величаві святині, піраміди, маєстатичні будівлі створили ті народи, що не мали ані загального виборчого права, ні загальної освіти, преси і т. п. Все це було створене при релігійнім та ієрархічнім світогляді на цілу природу та на суспільство і при монархічній формі влади. Колиж бували чи є в історії народів періоди немонархічої влади, то вони завжди припадали або на часи занепаду релігії, або при деґрадації і атомізації суспільства, обовязково серед народів сформованих

у нації підчас попередньої доби монархізму і не тревали довго; приймали завсіди ріжні відмінні і не сталі форми. І як що в такі періоди народи творили щось позитивне, то тільки досвідом і методами орґанізації, виробленими монархічною владою. Притім „народні“ демократичні республіки і взагалі ріжні народницькі форми влади були чи є в порівнанні з довгими періодами монархії цілих минулих тисячеліть, настільки короткими і нетрівкими, що їх треба вважати радше ріжними „пробами влади“ здесубординованого і здезієрархізованого народу. Навіть стародавня Ґреція, яка вважалася республіканцями за типовий виняток серед монархій народів старинного світу, перейшла, як це виявляється на підставі найновіщих повоєнних розкопок европейських археольоґів і довгий період монархізму, підчас якого власне сформувалася грецька нація, як така.

Хай не дивує нас і той факт, що в античному світі монархи вважалися „напів богами“ або „синами“ того чи иншого „бога“, а в часах христіянства є монархи всі з „Божої милости“, „Божої ласки“. Се діялось тому, що старинний світ розумів весь уклад всесвіту ієрархічно, переносячи цей прінціп навіть на мертву природу; і голову всієї суспільної ієрархії-монарха не міг він ставити в субординаційну залежність від вищих верств ієрархії. Тоді шукано залежности голови суспільної ієрархії від сфер вищих-від надземного світа звідки власне черпали люди цілу ідею ієрархізму та субординації і повищими епітетами старалися виразити сю ідею. Зрозуміло чому Учителі Христіянства визнаючи єдиного правдивого всемогучого Бога, як найвищого володаря всіх небесних сил, санкціонували монарха, волею Божою а не волею народа, якого він є головою і найвищим завершенням земної світської ієрархії. Тільки з огляду на недосконалість самої людської натури, хочаб у найвищого носія земної влади, новітнє людство обмежило під певним поглядом владу монарха, щоби поставити перед ним запору перед можливістю сваволі, — залишило одначе той самий старо-христіянський принціп „з Божої ласки“. „Воля Народа“ як політична формула, заводить тільки в сліпий безвихідний куток не тільки в нас, як це наглядно виявив досвід останних десятьох літ, але й у всіх инших народів.

Для того монархії були треваліщі серед правдиво-релігійного суспільства, перейнятого ієрархічним поглядом на

всесвіт, а занепадали або розкладалися в часи упадку релі-ґії і принціпів ієрархізму. Тому то здорові церковні чинники неохоче признавали немонархічні форми влади, піддаючись тільки певному натискові цівільної влади. (Наприклад у Франції.) Ми — Українці виросли під нелюбими нам чужими монархіями і тому відчуваємо нездорову відразу до своєї монархічної форми влади. Чимало є ще таких Українців, що виправдують пожиточність своєї монархії, виходячи з міркувань так би сказати утилітарних: користність сцентралізованя влади, економічної її вигоди, потреби здисціплінованя суспільства і т. п., не підозріваючи, що крім цих, безумовно позитивних елементів, є ще головніщий ірацінальний, випливаючий з релі-ґійного і ієрархічного розуміння як цілого всесвіту, так і орґанізації суспільства.

Признавши себе отверто без жадних недоговірок українськими монархістами, мусимо ясно усвідомити те, що монархізм се є найбільший і найдосконаліщий політичний принціп, яке признало людство. Цьому принціпові повинні ми залишитися вірними, хочби не знати як кричали і не висмівали нас наші псевдо-народники. Перед ідеєю українського монархізму іще „схиляться віки".

Розуміється не мені тут викладати теорію монархізму, як і його придатність для вратованя української землі від загибелі. Так як це зробив п. Вячеслав Липинський в своїм епохальнім творі „Листи до Братів Хліборобів" ніхто ні в передреволюційнім українстві, ні у великі часи недавної вогненної проби не вмів втілити в реальні форми нашу державність, ніхто з українських історіософів не зумів настільки ясно і переконуючо викласти українську державницьку ідею. Тому творови судитиметься велика доля: Пройде 200-300 літ і коли Українська Держава стоятиме перед можливістю ще одної Руїни, Українці матимуть твір настільки актуальний, що й сьогодня і з нього черпатимуть стільки сил духа і гарту, скільки й нині. Твір сей сягнув глибоко, як ні один з попередніх. Він нам ідейно розпорошеному українському суспільству дає не пусту програму ще одної нової партії, а дає цілий світогляд в повнім значінню сього слова; привертає забутий нами світогляд, однак єдиний, що провадив всі народи через усі віки до великої будуччини.

II.

Щож ми — українська інтеліґентна молодь, маємо робити, щоби в часах тисячів ложних богів, отруйних світоглядів, злочинних „наук“ галасливих теперішніх „діячів“ і анархічного розперезання мас, вдержати велику ідею християнської культури і українського монархізму; мало вдержати, але щоби з нашого хотіння зродився чин? І тут знова стрічаємося не з „модерною теорією“ а зі старовинною істиною: Великий Чин родиться з Великої Ідеї і великої туги за нею.

Що християнська культура і український монархізм є великі і обєктивно правдиві ідеї — се для нас очевидна аксіома, яка повинна посідати всі елєменти віри, бо інакше ми ніколи не причинимося до її здійснення. Яка ідея коли небудь в історії здійснювалася, коли не вірилося спочатку в її правдивість? Переберіть в памяти всі великі рухи в історії людства, чи то політичні чи соціяльні а побачите, що їх ініціятори чи провідники завсіди безкомпромісово вірили в їх правдивість: се відноситься до всякої ідеї — будь то ідея добра — якась творча, будьто ідея зла — навіть свідомо руїнницька. Ця риса віри в ідею відносилась і до християн, які утвердили й поширили християнство по землі, і до голосителів инших реліґій, до наших князів, які вірили в своє покликання будувати Русь-Україну, до українського січового козацтва, яке в боротьбі з „бусурманом“ вірило в вищість своєї християнської ідеї, до великого Гетьмана Богдана Хмельницького, що вірив в правду свого діла; се однаково відноситься як до основника ордену єзуїтів, які скріпили ослаблену католицьку церковну дисципліну, так і до мальтійського лицарського ордену, який вірив у своє „святе діло“ боротьби з „невірними“ і т. д. Повторюю історія всіх великих рухів свідчить про віру їх реалізаторів у зачате діло. Ся засада відноситься навіть до рухів погубних, яким є сучасний большевизм. Хоч він являється найповніщим в новій історії людства втіленням духа матеріялізму, що стремить до знищення в суспільстві всього „Божого, до повної інертности матерії, до знищення всякої творчої диференціяції і „повного зрівнання людий“, одначе коли в нього вложено сильну віру в його покликання звести „останній бій“, то ніщо, як бачимо на прикладі занепаду Росії не могло опертися сій ідеї зла. Чому?

Бо не протиставлено йому міцнішої, вищої ідеї, здатної його побороти. Власне на останнім прикладі дуже увидатняється не тільки віра в ідею, але й хотіння її. Поняття близькі з собою. З тою ріжницею, що вірити в щось — се є акт інтуїтивний, більше пасивний, а хотіти здійснити, се вже акт волевий, активний, виникаючий з глибини нашого єства і пронизуючий цілу нашу „псіхе“ разом із розумом, що льоґічно обосновує і скріпляє наш інтуїтивний акт. Віруючи в надприродне обявлення християнства, в його творчий характер індивідуальний і суспільний, віруючи в творчу політичну силу українського монархізму, який засадою ієрархізму і субординації відповідає першому світоглядові, ми повинні всею душею і розумом хотіти здійснення сих двох ідей. Розумом тому, що український історичний досвід нам говорить, що Русь-Україна була сильною і справжньою державою, коли ідея монархізму в більшім чи меньшім ступні втілялась в життя. Так було за князівських часів, так було за гетьманів, натомість всяке обниження ідеї Українського монархізму во імя народної влади, всілякі народні рухи, оскільки вони були політичного характеру і не підіймалися до повищої ідеї — конечно приводили нас до занепаду політичного, і культурного і врешті зводили нас до нидіння аморфної маси. Останнє десятиліття наочно ствердило історичний досвід.

Хотіти нашого ідеалу, се значить прагнути його цілим серцем, всім своїм єством стреміти до нього, стало думати про нього, кожним словом ставати в його обороні, і — не стидаюся видатися смішним для людей, яких богом є число і реальне „відношення сил“ — молитися за нього. Треба вистраждати свій ідеал і виплекати його у великій тузі за ним; не сподіваючись одразу його здійснення, мовляв, від одної „резолюції“. І тоді лише з тої ідеї зродиться великий чин. Тут скороспілі партійні резолюції, зїзди, ріжні моментальні обєднання не поможуть. Добрий гриб за кілька годин не виростає, за одну ніч повстають лише пєярки; так само за кілька днів виростає лобода, а не могучий дуб. І той факт, що ідея українського монархізму не поширилась враз після одного зїзду, чи скорого обєднання, а помало, але зате певно і все ширше росте серед Українців, — є найлуччим доказом його животворчої сили і будучої могутности. Бо вона вимагає повної зміни дотеперішньої

анархії в умах українства на новий світогляд, цілком відмінний від світогляду на якому виросло старе наше покоління.

Третій елемент всіх великих ідей — кількість прихильників її має посередне і другорядне значіння; він випливає з двох попередніх: віри в ідею і сили хотіння її. Чим сильніщі сі два моменти, тим блища ідея до її втілення в реальні форми. Сила хотіння піонірів всякої ідеї поривае за собою в час її реалізації всіх пасивних. Головно повинно нам залежати на тому, щоби в нашу велику ідею — ідею українського християнського монархізму-гетьманства, ми зуміли вкласти всю силу віри і всю силу хотіння на які спроможемось, а результати раніще чи пізніще прийдуть напевно — хоча би нам прийшлось пережити ще одну — дві спроби збудувати „соціялістичну Україну". На закид, який я недавно вислухав від одного „ультра-демократа", що нас — Гетьманців, мовляв, мале число, можемо відповісти, що наші противники ніколи не зуміють вложити в свою ідею стільки віри й хотіння скільки вложать гетьманці; незгадуючи вже про той факт, що ідеали, яким молиться сучасне здезорієнтоване українство ніколи в історії людства не були настільки творчими, щоби вони могли двигнути нарід з його занепаду; тим більше не були вони творчими чинниками в історії України.

Нехай, нас тепер мало. Нічого; вірмо твердо в свою ідею, а з віри зродиться динамічна сила.

Хто памятає з яким невеликим числом активних борців, перейнятих вірою в свою ідею, виступили на історичну арену большовики в Росії, той розуміє, що вся їх сила полягали у вірі в свою ідею, в їх безкомпромісовости хотіння зреалізувати свою ідею. Аджеж тоді їх стремління повалити, хоч і внутрі розложену Росію, але кольосальний орґанізм, одну з найбільших держав, яких знав світ, були не до віри. Тоді зусилля активних большовиків видавалися атаками мухи на слона. Розуміється, що беру тут приклад большовиків, як динамічної сили, а не приклад орґанізації їх, чи терору.

Природно, що ідея комунізму раніш чи пізніще мусить впасти, хочби незнати яку динамічну силу вложили в неї її творці. Вона видихується вже поволи, бо наближається до межі, поза якою не буде що руйновати. Наступить

на зміну большовизмові віднова творчости. Тоді то ідеї українського гетьманства, як одвічній ідеї творчого монархізму, що приходить також по періоді занепаду народів, судитиметься відограти почесну ролю у відбудові Української Держави.

До приходу до влади большовиків витворились були вже раз сприятливі умови для українського монархізму так само ступнево твориться на наших очах сприятливий ґрунт: Енерґія українства по сей бік Збруча витрачується на взаїмну боротьбу „всякого проти всіх"; серце болить дивитися на все поступаючу дезорґанізацію і анархію нашої інтеліґенції „мізку народа". Не мала частина її зовсім продалася; се пропаща безумовно частина; з решти помірковано демократичних ґруп, одна часть іще здеморалізується, а найздоровіща часть рано чи пізно протверезиться з дурману і стане державниками. Здоровіще наше селянство по цім боці кордону, починає потрохи розуміти чим його годує здеморалізовона часть „діячів" і „політиків".

На Великій Україні зновуж таки найздоровіща частина нашого народу-хлібороби переживають кріваву пробу гарту духа під владою сучасної „орди"-большовиків. Всі гноблені тепер „куркулі, кулаки, заможники", сила безпартійних, яких налічують щось до 90% серед селянства на останніх виборах до сільських рад, себ-то всі антибольшовики, мають вже по горло всякого соціялізму і „модернізму" наших крикунів. Вони стихійно будуть найміцнішою опорою будучої Української Держави; бо тепер можна напевно ствердити, що вони ненавидячи большовизм тужать за міцною, авторитетно-правовою владою.

Ходить найбільше про те, щоби ми-гетьманці в час, коли вибє година загибелі большовиків, виявили максімум віри і сили хотіння зреалізувати наші ідеали. А число прихильників прибуде само собою зпосеред нездеморалізованого, чесніщого громадянства.

Без пересади можна сказати, що якби ми в памятні дні листопаду 1918 року мали стільки, а головно міцних українських монархістів, скільки маємо нині і навіть скромну орґанізацію, як тепер є, то доля України не була би в такому оплаканому стані, як тепер. Щодо самої орґанізації українського монархізму, правильного методу його будови, се не справа молоді. Великий науковий авторитет його го-

лосителя п. Липинського і повага людий, які працюють з ним над його орґанізацією, а рівнож високість і безсумнівна відданість Україні Особи, яка завершує собою український гетьманський рух являється запорукою здорової життєвої сили останнього. Зрештою і орґанізація не в малій мірі залежить від тих же моментів: віри в ідею і хотіння її. Наше діло — молоді — викресати в собі абсолютну віру в ідею і безоглядну відданість їй. А скептикам, які нічого ніколи не творили, скажемо: коли здійснювалися, — правда може часово, — найбільше абсурдальні ідеї, то чому не має здійснитися єдина творча українська державна ідея?

Послух законам Божим — найбільша з надприродних, обявлених людям ідей, а ідея монархізму найбільша зі всіх творчих ідей витворених людьми в матеріяльній сфері — політиці. Ці обидві ідеї це непорушна скеля в порівнанні з сипким піском демократичних софізмів і топнистим болотом „соціялістичної волі народа". Коли матимемо чисто евангельську віру в ці ідеї і захочемо їх, тоді гора віковічної української анархії двигнеться і впаде в море.

Ще один немаловажний момент потрібний нам — молодим гетьманцам. Се — уміти непіддатися впливові затроєного оточення. Революція зі своєю анархією умів, характеризувалася цілим рядом слідуючих по собі психозів, серед яких часом мудрі люди, старі признані авторитети, солідні політики, великі наукові ерудити потратили голови, задурманилися психічним впливом оточення. Так було недавно з найповажніщими мужами Росії і України, імен яких не місце тут наводити. Ціле розбурхане людське море хвилювалося, електризувалося на ріжні способи, піддавалося всяким нереальним кличам, йшло за людьми, які були варті вбрання кльовна або паяца. Розібратися в такому безголовю було тяжко навіть випробуваним державним мужам, не кажучи про пересічного інтеліґентного чоловіка, який дуже легко психічно підлягав пливам юрби і приймав руїнницькі рухи мас за творчі стремління народу, бо оцінював їх тільки по галасливости і привабливости кличів. Той тільки міг не піддатися психозі мінливої юрби і стати нечутким на ґіпнотизуючі кличі „більшости", кому присвічували ті великі творчі ідеали, які присвічували всім великим творцям і нашим предкам на світанку історії України: Це — Бог, послух св. Церкві і послух традиційній правовій владі; ці

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

єдині ідеали протягом, все повторюваних заливів нашої землі ордами, безконечних руїн, спасли наш нарід від повної загибелі і зберегли йому „місце під сонцем“, — врятують вони нас і надалі.

Всяке невинне навіть виправдане ріжними милими софізмами відхилення від сих двох правдивих ідеалів кидали Україну в безодню небуття. Це треба нам безумовно тямити.

Не лякаймося жадних „хитромудрих“ закидів, що ми „обскуранти, реакціонери, маняки“ і т. д., головно не піддаваймося гіпнозі замотеличеної „модерними“ дурманами сучасної української „більшости“; бо чим вищий ідеал мають перед собою борці до здійснення, тим сильніще на них накидаються всі руїнницькі елєменти. Досі ми були як напівцівілізовані полінезійці: чим „модерніщі“ і крикливіщі гасла і чим менше над ними треба було думати, тим лекше ми їх переймали. В нашу добу, коли всі европейські народи, злучені сучасною анархією умів, шукають повороту до старих великих ідеалів людства, надіються в них відродитися і зміцнитися, — чи можемо лишитися зі своїми „наймодерніщими і найрозумніщими“ теоріями на останньому місці, як завжди. І тоді й не буде винних, бо хиба тепер всі наші політичні „модерністи“ і анархісти признаються до вини? Вони в більшости, як і тепер підуть на службу новим, але чужим панам.

Памятаймо, що наш нарід тепер гірко покутує за помилки наших політиків, що відбігли від старих єдино правдивих кличів людства: „Бог, Батьківщина і її Володар“. В час краху большевицької влади на українські державницькі елємелти спаде завдання привернути нашому народові на всіх його землях ці ідеали та втілити їх у життя. Як що українські державники спізняться повести українські маси за собою, або коли наші політичні фразери знову підіймуть бунт проти перших, тоді знова народня маса піде за сильніщими чужими державниками.

Це вкоротці все те найвидатнійше, що ми молоді українські монархісти-гетьманці, можемо сказати нашим товаришам, що блукаючи, шукають творчої української ідеольоґії; рецепта не „модерна“ і не хитроумна — стара як світ і ясна як сонце.

Мусимо притім висказати наше „кредо“ отверто і без всякого лицемірства, бо великі творчі ідеї є прозорі як хрусталь і голосяться завсіди без жадної гіпокризії.

Занархізована частина нашої молоді нас не цікавить; найлучча наша тактика до них — зовсім іґнорувати і тільки відганятись від них спокійно, коли настирливо нападають.

Л. МОСЕНДЗ

Франціск із Асізі

„Мені той вітер брат, сестра — вода,“
Простягнуті з благословенням руки,
Над пасма гір, понад долини, луки,
Понад оселі вбогі, де біда,
Прокльони, заздрість, ненависть бліда,
Де катові брат віддає на муки
Сестру чи брата з люті, чи з розпуки,
Куди любов і мир не загляда.
А він немов не чує зойків світу,
Не бачить лиха, в безмежі привіту
Все суще обійма його любов,
Благословить імям таємним тричі...
О, якби ті часи вернулись знов,
Коли ми чули ці привітні річі.

II.

Коли ми чули ці привітні річі:
„Мені той вітер брат, сестра — вода.“
Здавалася нам лісом лобода,
Переростав нас колос житній в двічі.
Були нам зорі янгольськії свічі,
Спинялася липневих днів хода...
Нам не було минулого шкода,
Прийдешньому гляділи сміло в вічі...
Так було з цим, хто був хоч раз дитя,
Хто не згубив у життєвому возі
Зворушливо несвідомої віри,
Що частка він соборного життя,
Хто раз хочаб узрів у світлій ризі
Ніжну, солодку постать із Асізі.

1926.

* * *

Червоний суд

ПЯТЬ РОКІВ ТОМУ наприкінці зими місто Київ охопила трівога; передтим було тихо, а то мов вогненний язик по фітілю пробіг, і від хати до хати, з вуст у вуста проплазувала пошепки чутка: арешти серед українців — а часи терору наче-б то пройшли. У ґазетах ані слова.

Напередідні, ввечері в кімнати ледви-ледви освітлені підсліпуватими ґнотиками блимавок ввалювалися купами червоноармійці з рушницями й розсідалися біля дверий, поки старші нишпорили по шафах і шуфлядах, перетрушуючи книжки й фотоґрафії, перериваючи комоди — шукаючи зброї з закордонної кореспонденції, так що дещо й до рук приліпало, а потім, коли з закуреного „буржуйкою“*) помешкання забирали кілька осіб, а то й цілу родину ґуртом, кімнати стояли холодні й спорожнілі з розкиданими по підлозі речами і безпорядно вивернутими дверцями зламаних шаф, і довго ще по тому від несподіваного стуку в ночі болісно насторожувалося вухо.

Неосвітленими слизькими вулицями вели, наставивши револьвери і рушниці, менш підозрілих „злочинців“; поруч ґуркотіли грузовики, навантажені страшнішим „вантажем.“ Відїздили вони від будинків, де ще зранку було зроблено засаду. В одній родині господиня пекла хліб „за припек“ (так тоді практикувалося); приходили сюди ріжні люди — всіх ґуртом і забірали, мовляв, ловися рибка велика і маленька. З сусідної вулиці забігла якась жінка по хліб (залишила вдома немовля) — забрали; прийшла до неї сестра і ту забрали — отже й винні й невинні їхали й ішли вгору, вгору темною слизькою вулицею до колишньої аристократичної частини міста, тепер ночами порожньої і мертвої.

Вранці, вдосвіта вже, на шматкому лютневому вітрі тупали під високим загостреним барканом у горі обвитим колючим дротом задубілі погано вдягнені люди — більше жінки та діти — з „передачами:“ соломяними кошиками, обшитими полотном, хто з подушкою, хто з горнятком. Тупали, тикалися до комендантури, з вижиданням дивилися на фіртку в паркані. Знайомих була сила, віталися і здивовано дивилися одне на одне, і так багато було тут ріжного люду і стільки кволого, старого й апріорі аполітичного люду було, очевидячи, заарештовано, що відлягало від серця і не було страшно; тільки криво всміхалися: „нема семї, немає хати...“

Пізніше крізь юрбу неофітів стали авторитетно просовуватися досвідчені люди з кошиками, що вже не день і не два ходили сюди, і почали навчати: підіть до інформаційного бюра, довідайтесь про число камери то-що. Інформаційне бюро недалеко, в цьому-ж кварталі, і ввесь цей звичайнісенький квартал з невеличкими старосвітськими будинками стайнями, садами й широковітими деревами, де колись котилося затишне життя, набитий тепер червоноармійцями, як динамітом. Міняється варта, по канцеляріях стукотять машинки, в запльованій і закуреній комендатурі під портретом Троцького (тоді це ще не було контрреволюцією) сидить зі збитою на потилицю шапкою молоденький жидок, а співро-

*) маленька залізна піч.

бітниця інформаційного бюра, теж кучерява жидівочка, дає однотипову відповідь: „такий не числиться.“ З винуватою запобіглою усмішкою їй доводять, що „нет, как-же, ведь...“ але співробітниця байдужим оком дивиться поуз і знову починає ритися в шуфляді з картками, де записано, мов у бібліотеці прізвища й числа, прізвища й числа... І довго-довго ця винувата запобіглива усмішка не сходить з лиця; взагалі-ж найкраще посилати на „переговори“ з рудим матросом з бичачим обличчам, подьобаним віспою, і зі слідчим Н. нервовим блідим жидом — гарненьких, по можливості непогано вдягнених панночок, і найкраще запобіглива усмішка й несміливі жарти, коли нема змоги прокласти стежку через кущ.

Кілька перших днів топталося, топталося під брамою, ну а там повходило в береги. Декому передач не приймали й пошепки переказували, що значить „одиночник.“ Вранці бігали на базар продавати „барахло,“ а потім на постойку до брами.

За кілька день отару обшарпаної інтеліґенції поповнили нові постаті: запнуті селянки з клунками за плечима, хлопята в батьківських свитах, діди. Був такий зашкарублий дід з чорним волоссям, сам чорний з чорними порепаними руками. Селянська отара тупала ще безпорядніше — від комендатури до інформаційного бюра й назад, підтоптавши чоботи по битих шляхах та міському камінню, шукаючи кревняків по „вол,“ „рай,“ „окр“ та „губ“ установах: від селян пахло житнім хлібом, хлібом і ще досі ситим і вперто-міцним, хоч як його не сіпали, українським селом. Вагітна баба тільки розводила руками, шморгаючи розпухлим носом — видно натомилась голосити, хлопята боязко кліпали очима, а чорний дід дивився похмуро вниз: цей розумів.

— —

Мокрий сніг з дощем пада й пада. По підмерзлих калюжах хлюпають діраві черевики, а в соломяних кошиках, обшитих полотном — вербинка, бо Вербна Субота. Як мокрі горобці збилися люди під барканом. Вже всі знають добре одне одного з лиця, знають кошики й посуд, і несвідомо якось поділяють себе на „винних“ і „невинних,“ хоча йде кругова порука і чим можуть допомагають одне одному. Двітри дуже підозрілі фізіономії, і ні для кого не тайна, що це родичі, а то й підставні кревні провокаторів, заарештованих длятого, щоб і в камерах провокувати.

Нарешті віконце в баркані відчиняється й просовується через нього голова занадто балакучої quasi артистки, що за панібрата з вартовими й якій слідчий шепоче́ в ночі через віконце в дверях камери: „когда же ми будем в одной кроватке?“ Рудий жид вартовий викликає по прізвищах, повертає старий посуд, з призирством командує змерзлими від негоди й довгого вижидання людьми: так хочеться зазирнути в записочку, надряпану дорогою рукою — мов із цих ляконічних слів про одержання борщу й сала довідаєшся про долю. Вартовий читає: „Адержала хлєб, кашу. Будь ласка... Опять на етой мове... Сказано, щоб писали по русски...“ і роздерті клаптики записочки летять у грязюку, зібрати не вільно, а на губах запобіглива, винувата усмішка. „Ну а все таки что-же она просит, товариш, ви-же прочли...“ але суворий культуртреґер неподільної Росії відштовхує і кричить. „Следующий! чтоби

етого больше не повторялось." (Як що не сидить досі в лікарні для божевільних чи у водолікарні або не розстріляний своїми- то, мабуть, довелося складати іспит з української мови через пять років і турбуватися: до якої категорії зараховано.)

— —

А потім Христос Воскрес, Христос Воскрес у сонцем залитому небі. Душа по той бік брами, тіло по цей бік. Тіло пекло пісні пасочки, купчилося під брамою, сподіваючись побачити хоч у цей день рідне обличча зза ґрат у верхньому поверсі вязниці. Як би душа була з ним можеб щось і надумала, можеб урятувала. А мяке безпорядне тіло вміє тільки роздобувати на превелику силу їжу, плакати, молитися і сподіватись.

— —

Є пасинки, є улюбленці. Золотом майським півднем якась пишна дама приїздить візником з розкішними передачами й оберемками червоних тюльпанів, що пасувалиб більше на сцену. Дарує наглядачам цвіти, усмішки і певно ще щось — не знати тільки чому з нею представники робітниче-селянської влади ввічливі, а на селян гукають.

Ходять чутки, що є один товстий апоплєктичний субєкт, що має звязки з сильними світу цього — до нього вже протоптали стежку. Він дає зрозуміти, що треба „мазати," і його „мажуть," а чи підмазує він кого — невідомо. Тримає він себе, як авґур: про людий апріорі невинних і невідомо за що замаринованих у вязниці, він каже, що треба чекати, що їх випустять, а про инших многозначно хитає головою. „Ах зачєм они ведут себя так вызывающе." І те, що вони тримають себе так „вызывающе," не піддаються ніяким провокаціям, не ловляться на гачок, не видають инших, — те затягує справу.

Дні, тижні, місяці збігають без змін. Декого з вязнів кличуть на допит, а „другорядних" тримають бодай і рік забутих і непотрібних разом з карними злочинцями — може таки вдасться „пришити."

Часом до отари з передачами підходить слідчий Н. і скубе свою цапину борідку білими-білими у ластовинні руками, як часто буває у жидів. Він любить придивлятися до родичів, любить сполохати несподіваним питанням, пожартувати, налякати — а потім дивитися... а ввечері нанюхавшись кокаїни, спускається за засудженим темними сходами і на порозі страшенно яскраво освітленої кімнати — підвалу — пускає в голу потилицю кулю, а тоді сідає на велосипед і до одуріння кружляє, кружляє сонними вулицями. В руках 23-хлітнього Н. вся справа, він смакує її, він робить на ній карєру. Але він — єдиний звязок між „нами" й „ними," і люди хапаються за нього, мов за колючий дріт, а він кокетує і придивляється своїми білесуватими очима. На допит викликає тільки в ночі: тут теж спочатку кокетує і тримає себе підкреслено-ввічливо, грає в Шерлока Гольмса й заплутавши сам усю справу в клубок, намагається вразити психіку вязня тим. що враз, як Соломон, розкриває карти. А потім, неврастенічно казиться, погрожує револьвером, життям близьких — а сам боїться: не що давно перед розстрілом вязень задушив вартового.

Маруся * * * повернулася з допиту дуже бліда; мовчки лягла лицем до стіни і так пролежала до самого ранку, не ворухнувшись, —

і нічого не розказувала, а в Насті * * * все обличча було вкрите червоними плямами, коли вона повернулась. Вранці, занісши з собою знадвору весняний подих у жіночу камеру, слідчий Н., вигнувши свій занадто тонкий стан і кокетуючи перед гарними інтелєґентними дівчатами, що дратували його своєю витривалістю, зітхав „Тяжело жить на свете...“ Настя * * * похитала своєю енерґійною чорнявою головою: „Помилуйте — не жизнь, а масленница.“

Час від часу з камери забірали то одного, то другого (на волю випускали мало, щоб уникнути балачок) — і всі знали, що незабаром йому дадуть „шльопки“*):, прощалися стримано і тісніще тримались одне одного. Тут, по цей бік баркану, де скупчилося все життєздатне й активне, жили так дружно, так твердо й незалежно тримали себе на допитах, наелєктризовані взаємною підтримкою, що хоч усі нитки зійшлися вже в портфелях слідчих (та й не диво, бо змову було сфабриковано в цих портфелях через провокатора що наче-б то, а може й дійсно прибув зза кордону) — то нових арештів не було.

Дружно жили вязні. Ділилися між собою харчами, бо хто не мав рідних тяжко голодував. Коли на подвіря вязниці з додатковим хлібом від Червоного Хреста вїздила фіра і коли хліб цей — гливкий, перемішаний з горохом, — зношували до комори сіро-зелені тіні, давнозабутих арештантів, що користувалися „за давностю“ більшою волею і снували по подвірю, з жадобою накидалися на фіру й вилизували кришки залишені на брезенті.

Жили дружно. Жінки ходили мити підлоги під доглядом і таким чином бачилися з батьками, чоловіками й нареченими. З попередньої партії залишився ще останній вязень — отаман повстанського загону К. Сидів він у „одиночці,“ стіни якої були вкриті знайомими й незнайомими прізвищами „смертників,“ що пройшли через неї. На прохід по подвірю його випускали під доглядом вартових, що ставилися до нього з особливою повагою і здавалося, конфузилися його насмішкуватого погляду: слідчі його не любили допитувати; був він дуже гарний, стрункий, з гумором і не боявся. Його довго не розстрілювали — все хтіли вирвати прізвище, та не вдалося — і розстріляли.

Часто співали українських пісень — над вечір, коли над Дніпром рожеві тіні збірались, — аж через баркан лунало, а то й спеціяльних „місцевих.“

Штифт**) меня кусает безконечно,
По ночам я мучаюсь, не сплю,
И в моей Совдепии сердечной
Безраздельно царствует Лу-лу.
Лулу, Лулу, тебя всем сердцем, всей душой люблю,
Мой рай, мой ад, дай на любовь, на счастье мне мандат.

А то ще склали свою „злободневну“.

Засідав колись-то Губслідком,
Треба розшукати Повстанком,
Сексотів послали, повстанців шукали.

---

*) глузливий вираз — розстріляти.
**) Вош.

І між иншим, треба сказати, що тут, поруч з людьми, що дали себе спровокувати, було чи не більше, хиба що Богови душею винних, що цілком несвідомо й випадково стояли в тому чи иншому відношенні до „злочинця," але поділили загальну долю.

— — — — — — — — — — — — — — — —

До * * * вселили карлика-чекіста з круглим масним обличчам кретина. Ні матрос з бичачою фізіономією, ані неврастенік Н. не викликав такого почуття: а ось від цієї маленької, круглої, по ідіотському хитрої фіґури до горла підступав клубок, нудило, крутилося в голові і вставало перед очима те, що розуміють під мокрим, розхлябаним, як скрівавлений мізок, словом „шльопки." Він наглядав своїми опухлими очима за тими, хто приходив до * * *, обїдав і опивав господиню, а тій було байдуже. Може турботи про харч, харч у буквальному розумінні цього слова, який десь треба виміняти, видерти для тих, що за брамою, втома й дрібні досади рятували від розпуки, хоч найстрашніша думка до свідомости ще не доходила. Заарештовано було її чоловіка й дочку. Чоловік — це пусте, а ось як з Марусею: після сипняка в неї такі слабі легені й хоча їй уже 19 літ, а лікар казав пити рибячий тран... І мати посилала до вязниці смалець, щоб загартувати Марусине здоровля від туберкульозу, а вдома зберігала глечик з медом, щоби було чим зустріти, коли повернеться.

— Він (провокатор) прийшов до нас зимою в поганенькій шинелі, а Маруся й каже: дамо йому, мамо, кожушка: такий мороз. Він подякував, узяв і потім часто приходив у цьому кожусі й чай пив, а Маруся тішилася, що допомогла товаришеві зза кордону. Вона в мене така добра. І так він усім цікавився і як бувало хто зайде до хати, тихо питає: ну а цей — певна людина, можна покластися?

— — — — — — — — — — — — — — — —

Насовувався горячий прілий липень. Одноманітність передач скаламучували події: враз комусь із родичів раніш заарештованих оголошували, що заарештованого переведено до центру; метушилися, збіралися їхати і потім зясовувалося, що розстріляно — тільки слова цього не любили вживати. А то сталася ще одна подія. Жінку * * * перевели до вязничої лікарні — надійшов кінець вагітности.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Обличча по той бік баркану давно вже стали похмурі: тут розуміли, що йде гра в кіцьку й мишку. І по цей бік баркану безконечне чекання, повна відірваність, нерозуміння: чому? як? коли кінець? нагаяли безнадійну апатію. І кругом у літній ледачій спеці було занадто тихо. А ще так недавно був час, коли всі напружено прислухувалися чи не „почуєм ми рідні гармати, побачим ми військо своє..."

Одні, хто міг, билися, як метелі об шкло, клопоталися й „мазали." Одна жінка ходила, як мара, приказувала все „кошмар, кошмар" а там збожеволіла. На дитину одного вязня найшов стовбняк: вона прокидалася вночі, вкрита холодним потом і кричала: мамо, мамо, мені страшно, вони мене заберуть," а вдень сиділа годинами, як камінна, дивилася в одну точку й слова не доходили до її свідомости.

Баби-селянки затупіло дивилися перед себе: у людий минали жнива, „разверстка" — разверсткою, господарство стояло, а кінця краю не було. А в селі Халипії над Дніпром (і в скількох, в скількох селах по

Україні) простягалися в небо обгорілі комини печий — що тільки й залишилися від колишніх хат і дивишся з кручі на чорний димар на — половину вже занесеного піском пароплаву, підбитого тут колись зеленівцями — а тепер уже не підібють.

Зза баркану не доходили вже ніякі чутки. Мов умерло все. І люди затупіли, і страх затупів — так давно вже тяглося все, що звикли.

Тупо й уперто молилися Богови в українській церкві.

— —

27-го серпня раптом, несподівано в ґазеті вдарила чутка про викриття „петлюрівської" змови й названо пятьдесять прізвищ, засуджених до найвищої кари з правом апеляції протягом 48 годин з моменту прочитання присуду засудженим. Це була перша звістка про „хід справи". Ні адвокатів, ні прокурорів, хоч це вже була не крівава Че-ка, а формалістичне, закономірне Державне Політичне Управління (що й досі влаштовує „показательні" процеси лише тоді, коли може підтасувати факти на свою користь.)

Безпорадно заметушилися баби й підлітки, зібрали гроші і негайно надіслали делеґата до Центру.

Цього дня передачі приймали вже в комендатурі — і не розуміли люди чому, бо були певні, що коли апеляція, то апеляція.

Твердою рукою на записочці однієї передачі було написано: „Получила все. Марія *** Настя. ***" Цей папірець був у їх руках, а що почували ці маленькі дитячі руки...

— —

На другий ранок ті, що прийшли до баркана, застали вже згорблені фіґури, що мовчки сиділи тут на землі чи не з самого вечора віддалік одна одної.

„Дали шльопки".

Перед розстрілом прощалися й співали гимн — чути було в сусідніх камерах — ніхто не спав.

З пятдесятох засуджених розстріляно цієї ночи сорок девять.

— —

Під барканом снували, як сновиди, випущені звечера напередодні кілька увязнених, на яких уже не було тепер потреби.

Відчинилося віконце в брамі. Сестрам розстріляної * * * передали немовлятко, що народилося перед місяцем у вязничій лікарні. Маленьку ручку стиснули в погрозливий кулачок і сказали: „ти помстишся за тата й за маму" — погана це помста, коли помщатися лишається тільки немовляті. З юрби тих, що передавали харчі ще живим, неслися стримані погрози: „з грабіжниками й убивцями справитися не можуть, а вбивають діти". Яке це все було тепер непотрібне: оттак тяглось, тяглось щось — і враз обірвалось і нічого нема.

— —

Грузовик з сорок девятьма теплими трупами виїхав за місто перед світом. По крівавих плямах де-не-не на брукови знайшли шлях, а за ним і величезний свіжий горб жовтої глини. Поруч стояли вже готові дві глибочезні ями для 108 повстанкомців з селянської партії.

Над вечір зашкарублий чорний дід причвалав сюди — довідався; зазирнув у яму й сказав: „це для мого сина".

Л. НИГРИЦЬКИЙ

Дві пісні зриву

Відгомоном української визвольної боротьби являються у нас сумні, прибиті пісні, часто лірично-еротичного змісту вірші в роді »ти далеко, світ широкий а я сам« чи »пиймо братя, грай музика нам вже все одно...« Майже ніякої літератури сили й бодрости не створили рр. 1918 — 1921, роки гарячих боротьб і змагань: відповіддю на кров і смерть за волю був журавлиний крик: кру, кру...

Побіджений може почуватися побідником — в нас одначе було навпаки: ми побіджуючи витворювали літературу побіджених в роді маленьких віршів, поезій, оповитих тугою і типовим нашим смутком.

А літератури сильної, бодрої в нас не було чи радше нема, бож не може хиба зачисляти до цього тут і там порозкидані заклики й оклики як вияви поодиноких одиниць ріжних настроїв. Нема хочби для вирівнання сусідській літературі із якої $^3/_4$ нашої суспільности довідується про істнування Лондона, захоплюється Честертеном, шукаючи даремно Пруста.

І читаючи сусідську літературу стрічається на кожному кроці, починаючи від шкільних книжок а кінчаючи буденними оповіданнями з банальним змістом пересічної письменниці такі докладні означення нашого минулого в роді: »walki z hajdamakami«, котрі »znęcali się nad polską ludnością wszelkiego stanu, płci i wieku,« котрі »osławili się niesłychanym sposobem prowadzenia wojny: mordowano jeńców«*) і т. д. а кінчаючи, повторюю »widzi książe — rzekła Linnia — nazywa się pan von Rodenburg. Przodkowie pana zagarnęli jakieś dworzyszcze (польське!) słowiańskie — Radunie czy Rodno. Żyli wśród obcego sobie plemienia depcząc je і tępiąc. Przyzwyczaili się czuć wiekuistą swoją wyższość і odrębność. А my wśród odmiennego również ruskiego szczepu żyjemy w miłości. Nie wytępiliśmy go, bośmy tępić nie chcieli...«**) тільки тому. Дуже багато читачів здвигне раменами, мовляв: кому воно поможе чи пошкодить?! Але дуже багато читачів було колись дітьми й затискаючи пястучки читало із захопленнєм »За сестрою«, вірючи свято в переживання Павлуся і Гані й ніхтоб тоді не мав сили й відваги сказати їм: це неправда, й ніхтоб їх у тому не переконав. А дуже багато читачів ще й до сьогодня є дітьми по волі чи по неволі й усьому вірить, тимбільше тому, що торкає безпосередно їх і так надто скріпленого почування...

Останніми ж часами появилися на нашому літературному ринку дві книжки ріжні ідеями, згідні змістом, з одною ціллю і з одною етикеткою: »w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.« Це останнє говорить аж надто багато приймаючи під увагу, що »wszyscy obywatele polscy bez różnicy rasy, języka lub religji będą równi wobec prawa і korzystać będą z tych samych praw cywilnych і politycznych, »тимбільше що »tolerancja narodowa należy do tradycyj polskich.« (Pawłoski St. Bystroń J. Peretiatkowicz A. Polska współczesna. Książnica Atlas. Lwów 1924 стр. 173).

*) Dr. A. Lewicki: Zarys historji Polski. Opracował Jan Friedberg. Wydanie szkolne XII. стр. 4507–467.

**) W. Zahorska: Wazon iryzowany. Bibl. Domu Polsk. Warszawa 1927. стр. 88.

»Гуцульський курінь« Бабія це покищо одинока поема із нашої минулої визвольної війни, перша її дитина. І так як перша дитина звичайно буває дуже гарною і немає її свободі меж, так і в »Гуцульський курінь« Бабій вложив увесь свій національний порив, всю свою жагу й весь свій запал виссаний із чорнозему, витончений у воєнних переживаннях і скріплений еміґрацією. »Гуцульський курінь« є дуже гарний, місцями навіть чарівно схоплений, можна сказати ґеніяльний, але, брак у ньому суцільности, є переладований, немає в ньому вудила.

Дитина може одержати від батька найкращі його прикмети, але не може дістати всіх його прикмет, бо тоді не буде дитиною.

»Не розсудила нас любов, —
Розсудить нас залізо, кров!« *)

Це провідний мотив поетичної історії трьох сотень Гуцулів, котрі перебули цілу українську визвольну війну починаючи 1. падолиста а кінчаючи польським інтернуванням у таборах. Поема, як вище згадано не є держана виключно в епічному дусі, дуже часто автор висказується просто, безпосередно, виразно зазначуючи не тільки свою особу, але й також її діяльність:

А я в марші в ночі і в божу днину
В погану слоту, в злу годину
Все шкрябаю ось ту мою поему,
А ви папір мій вкрали, скрили в просі,
А олівця ви не віддали й досі? (стр. 53)

що робить поему подібною до поетичного дневника. Свої почування, неначе в дневнику автор розводить широко, щиро й горячо, мовляв ось бачите як це було а як повинно було бути, що ви заподіяли міжусобицями, бажанням слави коштом инших, повною дизорієнтецією в шляхах політики, незнанням себе й своїх. Автор всі ці закиди в поемі часто вкладає в уста Гуцулії; ще частіще говорить сам від себе, ділючи в цей спосіб поему на ріжні частини з ріжними закрасками чи то ганьблячими чи повчаючими. Ця нага щирість автора саме шкодить поемі зовсім противно, хоч яко зміна форми надзвичайно влегшує читання і робить її пригожою до деклямування.

І саме з цією щирістю є получені дві прикмети досить неґативної закраски: перше, це на кожному майже місці зазначування боротьби панів з хлопами чи радше противно, себто відразу ставлення недвозначно заключення, що це не боротьба одного вільного народу з другим такимже самим вільним за свою власність а якийсь свого рода бунт кріпаків. І друге (що є продовженням першого) низька пімста над тимчасово побідженим ворогом. І автор замість розбудити те саме почування в читача описом жорстокости ворогів, робить це коштом благородности свого героя.

Добич розділено, бранців побито...
І шепне бабочка беззуба:
»Бери-но сину хоч коцюбу,«
І йди, жени панів, бо стидно...**) (стор. 45.)

*) О. Бабій: Гуцульський курінь, поема, видання »Ґрупи Укр. Нац. Молоді« Прага 1927. стр. 154

**) Подібно на стор. 20, 50, 54, 102, 116 і т.д

З тою, о скількиб можна так її назвати гайдамаччиною стрічаємося кілька разів:

...і всі хати мазурські — спалахнули
Вогнем в ночі... і небо все сміялось
Ясним, червоним сміхом... І зухвало
Сміявсь з за хмари місяць теж,
Що в селах блеск заграв - пожеж...
Як в пору Ґонти... як бувало. (стор. 33.)

Рішуче, думаю, не є це дуже добре, що воно так бувало. Стихія не взята в вудила ніколи ще не дала позитивного висліду, а не опанована пристрасть не характеризує зрілого світогляду:

І Гуцул пана тут до речі
Нагайкою та через плечі,
Бо в Гуцула така натура,
Що як ударить — лопне шкура... (стр. 47.)

Vae victis — правда, з точки погляду Гуцулів не можна авторові нічогосінько закинути, о скількиж одначе йде о правду, то часом більше поплачує дискретність... І коли у Бабія стрічаємо такого рода тривіяльности зовсім зайві а для благородности героїв (а хтож з героїв не є благородний чи радше не повинен ним бути!) навіть шкідливі — то це не вина Бабія, ні! Це вина його темпераменту, його широкости, його безмежної любови до того дня, коли »приніс в зимі весну — той перший падолист« його різкого, сильного болю, коли то »гей хлопці, молодці! Під Львів ішло триста а трийцять вертає до дому...« Йогож герої є людьми, що вірять у правду й справедливість, це сили природи, щирі, без тіни гріхів цивілізації, прості, сердечні, як та природа, котра їх виховала. Вони є хоробрі як льви й ніжні як ягнята:

...і навіть діти баби Гапки
Вганяли разом зі стрільцями
І грались з ними цюцюбабки...
. . . . .
а візники старі з обозу
саджали на коня дітей,
І вчили їздить як кіннота... (стор. 87-88.)

У них в душі відбувається неначе містерія, коли то

»Усім стрільцям, усім полкам, усім борцям:
у Київі у Софії ударив дзвін: Від цего дня
Обєднана, соборная, для всіх одна...«
...І стихло все тоді, як в храмі, там,
Коли в причастію зійде Господь Наш Сам.
...Здавалось, що на них глядить народ цілий,
живі, мертві благословлять борців на бій.
Тиша, тиша. Нараз стрілець, старенький дід,
На вколішки припав і зір підніс на Схід;
Упав під хрест, що над шляхом в ліску стояв,
А з ним курінь, мов скошені покоси трав... (стр. 10.)

Відчувається в цьому ту величність хвилі, могучість любови до вітчини. А тих літературно - мистецьких вартостий у »Гуцульському куріневі« багато. Раз під нуту народньої пісні, часто запозичаючи від

неї здрібнілої форми висловів і ритми, чи знову використовуючи поважний вірш, Бабій підноситься на висоту чарівної майстерности поетичного представлення тодішнього стану України. Ніхто з галицьких поетів до сьогодня так просто а рівночасно так схоплено-вірно й глибоко поетично не росказав нам, як то

З німих могил посеред збіжжя
Воскресло давнє Запоріжжя:
Десь там, як вихор, як шалений
Гуляє отаман Зелений.
Десь Ангел в люд несе свій гнів,
Павленко йде з чагарників,
А десь там яблучко розцвітається —
Махно жида осідлав тай катається.
...Ціла Вкраїна — зоря рання:
— Повстання, повстання, повстання!..
Від моря до Збруча по межі:
— Пожежі, пожежі, пожежі...
В ночі, де глянем лиш на мить:
— Горить! Горить!
І від Случа по Чорне море —
Прапори, прапори, прапори...
В селі кождіськім хоругов
І кров і кров...
. . . . . .
Стоять на чатах немовлята
На конях дід старий, бабуня,
Із крісами в лісах дівчата
І арсеналом кожня клуня.
Сюди піди, туди погляньте —
Скрізь бунтарі та протестанти.
І де твоя стопа лиш стане, —
Полковники та отамани.
І Господь тут не розслідить,
Хто в них герой а хто бандит.
Хто в осени царям служив,
Той в зиму вже буржуїв бив.
На весну меди пив з Ляхом,
А в літі був большевиком.
Потім із сіроманцями
Побрив у ліс з повстанцями
І бє вже тих, кому служив,
А служить тим, кого все бив.
. . . . . .
І журяться дядьки — свати
— »Чорт його зна із ким іти?«

І в »Гуцульському куріні« стрічаємо багато того рода знаменитих описів, схоплених дуже бистро й влучно, стрічаємо й граціозні, легкі місця в роді І хвалилася Настя любчиком:

— »Має він багнет із тризубчиком.

Має шапочку мазепиночку —
Він візьме мене та за жіночку...« (стр. 25.)

і є в автора, важкі, поважні місця, коли то

— — Із Кремлю йде новий Месія
— — Жиди, Китайці і Атилля
большевики для котрих »мило то панські
[є предрозсудки« (стор. 125.)

Одначе все це не сковане, мимо одноцільности ідеї, а якесь росхрістане й тому не робить враження поеми, скоріш дневника...

Без сумніву Бабій у слові сильний, виразний, його »Гуц. кур.« це твір борця за ідею, для якого salus rei publicae suprema lex:

І доки бється серце в груди
то Київ Львова не забуде...

Всіх лучить одна думка, одна ціль...

Це писав поет, щоби розігріти серця, розбурити кров. Йому вільно й йому це вдалося! Це писав націоналіст, для котрого першим і останнім бажанням, до сповнення котрого він іде всіми шляхами, використовуючи всі засоби, є вільна земля для власників її вільних горожан — він як карний член нації повинен був кинути цей заклик і йому це хвалиться. Цьогож не писав одначе політик, що знає з иншого боку чи радше з иншого освітлення свою націю, цього не писалося зрівноважено, передумано, зі застановою. Зробилося тактичні похибки як у змісті, так і в архітектоніці твору.

І такіж самі похибки находимо у творі тоїж самої закраски менш відомого поета, С. Семчука. Обі книжки лучить спільний мотив, свого рода месіянізм і його льоричні розгалуження. У Бабія голос Творця каже:

Ваш бій, ваш голос поривань,
То голос мій, обличчя, скрань.
Бо вашими руками я
Виводжу світ із тьми на світло.
І вашими долонями
Мій світ ви творите самі.
. . . . . .
Яж сам живу, росту, цвіту,
У вашім рості, вашім болю
. . . . . .
Бо суджено країні вашій урятувати все людство.
(стор. 40 - 42.)

Що більше: »бій за Україну, це бій за Бога — за людину, за царство Бога на землі« (ibid.)—»бо ви то я...« У Семчука »Воскресенню« *)

Аж до загину за Україну
Мечами єдність воскресе,
Бо з нами Бог а Бог над все. (Гимн).

У Бабія незамкнений націоналізм без меж і границь, якого основою елєментарний зрив, якому ніхто й ніщо не остоїться, для котрого немає перешкод і запор. О скількиб можна це представити образово це неначе вал чорних, замкнених у собі мужиків-великанів, які крок

*) Семчук »Воскресення« В-тво »Вогонь« Жовква 1927. стр. 51. Від стр. 22 - 32 сконфісковане.

за кроком здобувають пядь за пяддю землі, таран живих тіл, яких ніхто не веде крім почування... Це анархістичний націоналізм Бабія, який є ідентичний з анархістичним католицизмом не меншого націоналіста Семчука:

»Померли королі а народилися хами... Всі приказують а ніхто не хоче слухати... Настало люте веремя — пангінізм — обнаженої з чести, пошани й сорому всесвітної повії, котру прилюдно почитають і обносять в білий день...« (стор. 10 - 12) А на другому боці:

»Дух передше всього! Дух — правда... Служіть Духови!« — Будьте віруючі, проч зі сумнівами, любіть ближнього як себе, він ваш Брат, він ваша Сестра... (стр. 12 - 15).

І знову: »Хам прибив на хрест людську душу і кпить: коли ти є, зійди з хреста...

...Любіть чинно... Всі одного маєте Вітця...

...За каплю крови утворіть море жертв... Для розпусних є лиш одно: меч і вогонь...

...Наострiть збрую жагою розплати...
Дух передше всього... (стор. 15 - 19.)

Щось жагуче, нестерпиме, якесь хотіння, бажання, подих великого, сильний, розпучливий крик »горить, горить« — і тишина. Спокійне, віруюче, що »буде так: один завіт, оден народ, і цар оден... і пан оден... Христос Господь...« (стр. 49).

Уявіть собі мущину силача-великана ступаючого в кімнаті в котрій багато венецьких зеркал, танаґрийських статуеток, дорогоцінних мозаїк, драперій, серпанків з мусліну. Великан хотячи розпутатися нагально, не знаючи спокою і зимної крови, кидається і нищить собою розбиваючи в кусні венецькі зеркала, роздушуючи вагою свого тіла танаґрийські статуетки, роздираючи зубами драперії і серпанки. Його розум є засліплений, здушений елєментарною силою бажання свободи й він не знаючи вартости окружаючого а не вміючи инакше здобути собі свободу нищить все, тільки на те, щоби покріваваленим, висиленим упасти у стіп румовища вільним і знищеним. І уявіть собі людину яка, була в болоті, яка на власні очі бачить гниль і дуситься в ній і рівночасно знає, що є десь левада на котрій сяє сонце й пахнуть квітки й цвитуть дерева... Відчуває ту красу й спокій, має в собі первень вічности, але все це основується тільки на відчуванню, на інстинкті...

Це дві книжки: »Гуцульський курінь« і »Воскресення«...

Вибуховий, вульканічний темперамент! І ті дві пісні зриву неначе два потоки ляви, які кипіли в авторів, щоби врешті вилятися по обох стоках гір... Лява закаменіла, ствердла, деякі кусники прибрали чудові види й форми й стали жемчугами, деякі остали простим, звичайним камінням, мимо того, що тільки було у них горячі й вогню і стихійної руйнуючої сили. Бо вилив ляви не йшов визначеним коритом, вибух чуття не мав вудила. Причиною була несвідома, незбагнута, дика сила, нестримна й розглиблена в своїому бігу*).

*) В »Нарисі сучасної галицької поезії« друкованім у Літ. Наук. Вістн. IX кн. за рік 1925. ст. 74. порівняв я »Гуцуль. кур.« тоді ще не виданий а знаний мені в уривках, з »Дванайцять« Блока. Порівнуючи сьогодня оба твори, бачимо наглядно, що вони нічого спільного зі собою не мають і не стоять у ніякій залежности. *Л. Н.*

ЗІ СВІТА

З магометанського світа. Французький Ісусовець Генрик Ляман, що майже ціле своє життя перевів в магометанських краях (в Єгипті і Сирії) і мав нагоду дуже точно познакомитися з мусулманським світом, видав минувшого року основну працю про іслям[1]), якою західні круги дуже зацікавилися. Римський поважний журнал »La Civiltà Cattolica«[2]) з дня 20. VIII. і 3. IX. ц. р. посвятив їй обширну статтю (29 ст. друку в формі 16⁰), якої зміст подаємо у скороченню читачам »Поступу«:

І. »*Пророк Ісляму*«. Магомет, що у своїх купецьких довгих подорожах стрічався з простими, неосвідомленими християнами і жидами-талмудистами, почув від них дещо про їх релігію, головно про віру в одного Бога, про позагробове життя і може також про недалекий кінець світа і, перенятий тим, що почув, почав навертати на віру в »Аллаха« своїх земляків. Завдяки не так свойому стратегічному талан'ови, як радше гнучкости й проворности, він опанував зі своїми приклонниками (прихильниками) поганську святиню »Кааба« і то утвердило його в пересвідченню, що він надприродний післанець Аллаха. Араби з природи індивідуалісти, не люблять ніякої сильної власти, чужій волі вони не скорі коритися. Вже про їх предка Ісмаїла читаємо в св. Письмі: »Його рука проти всіх, а руки всіх проти него« (Бит. 16, 12). Тому не дивниця, що й проти Магомета Араби збунтувалися. Він мусів втікати з Мекки до Медини (»Геджра«), де й помер 8. 6. 632 р. у 50 р. свого життя. По його смерти Араби не могли погодитися щодо особи »заступника пророка« каліфа. Полялися потоки крови. Приклонники зятя Магомета Алі відлучилися і створили секту шеїтів.

Релігія, яку голосив Магомет, досить убога. Аллах завсіди покликував до віри в одного Бога, посилаючи людям своїх пророків: Адама, Ноя, Авраама (який заснував Каабу), Лота, Ісмаїла, Мойсея, Ісá (Ісуса), аж до Магомета. Він, себто Магомет останній і найбільший з пророків (»печать пророків«). До него належить інтерпретація і справлення »книжного обявління«, під яким розумів св. Письмо Ст. і Н. Завіта, думаючи, що воно міститься в талмуді й апокрифічних євангеліях, бо дійсного св. Письма і на очи не бачив. Хоч може був у добрій вірі зпочатку, не можна однак цего сказати з його пізнішого поступовання. »Обявління« давав або попередні відкликував так, як в даній хвилі було йому вигідно. Пристрасть, амбіція, брак льогічного й систематичного думання, буйна східна фантазія, самосугестія, це ціхи Магомета. — Змисловість і голошений ним фаталізм були людям вигідні і його наука скріплена беззглядними »аргументами« меча, мусіла принятися.

ІІ. Коран. Наука ісляму міститься в написанім рукою Магомета корані (»обявлінню«) і в сунні (традиції). Коран має 114 глав (сурат), від 3—286 рядків, дуже довгих з початку, постепенно чимраз то коротших, без перегляду й хронольогічного порядку. Текст дуже неясний. Тому повстало дуже богато коментарів. Один з них, тафсір (з 10 ст.) має аж 30 звоїв з 5200 сторонами густого тексту. В Мецці писав Ма-

[1]) H. Lammens S. I. L'Islam. Croyances et institutions. — Imprimerie catholique, Beyrouth, 1926.

[2]) »Кат. культура.«

гомет свою доґматику і теодіцею, в Медині »обряди й літурґіку« (молитви, паломництво) та право суспільне й карне. Головні точки доґматики: Монотеїзм, страшний суд або й дочасна катастрофа для невірних і бунтівників проти пророка. Аллах Сотворитель, один Господь і нема Йому рівних. — З ангелів (міністрів Аллаха) згадує поіменно св. Михаїла і Гавриїла, посередника пророчих обявлінь і називає Його »св. Духом« або прямо »Духом«. Сатана (Ібліс, Шейтан) упав, бо не хотів разом з другими ангелами поклонитися Адамови. Він неприятель і спокусник людий »per excellentiam«. — Посередне місце між ангелами і людьми займають джін, що повстали з огня і родяться так, як люди (вірування поганських Ведуїнів). — Марія, мати Ісуса (яку мішає зі сестрою Мойсея), була дівою (це Магомет сильно засвідчає і боронить проти »жидівських очернень«.) Ісус творив великі чуда (!), але нічого иншого не проповідував, як лише віру в одного Бога. Був звичайною людиною, як і другі пророки. Ісус предсказав прихід Магомета, а Його смерть на хресті це іллюзія і жидівська лєґенда. Ісус не був Божим Сином, бо Бог не родиться ані не родить. Мерці лише сплять мовби задеревілі. Невірних і бунтівників чекає катастрофа на землі, а по смерти страшний суд і пекло. Вірні, що найвисше »перейдуть через вогонь«, а відтак чекає їх роскішне, повне змисловости небо. Про оглядання Бога »лицем в лице« Магометові ані не сниться. Про любов до Бога Магомет не згадує. Бога треба боятися. Він далеко від світа, але опікується ним безупинно, а вірні це особливший предмет Його уподобання.

Стиль корану живий, клясичний. Вплив корану незвичайний. Магометани вірять в него, як в несотворену Божу книгу, яку ангели зберігали в небі від початку віків. Найбільше чудо це його »insuperabilitas.« Ніхто й ніщо його не перевисшить ані йому не дорівняє. З него діти вчаться читати, з него черпають ціле знання. Цеж фільософічна книга обявління і позитивних наук, збірник реліґійно-моральних практичних гадок, вказівка щоденного поступування, кодекс права, підручник церковної і світської історії, молитвенник, розрада й піддержка у всіх прикрих хвилинах життя, що заохочує до цілковитого піддання свойого »я« на Божу Волю (призначення фаталізм). Словом коран розвязує усі питання й вимоги життя.

Бог своїм Провидінням безупинно вмішується в справи світа, кожній людині від віків призначив її судьбу, але дасться ублагати жалем і добрими ділами. Хоч є місця проти детермінізму, далеко більше однак тих, які не признають свобідної волі, а сунніти голосять фаталізм, як доґму віри, як послідовник всемогучости Аллаха.

III. »Стовпи Ісляму.« Є це пять головних обовязків кожного Магометанина (а бодай суннїта): 1) Шагада (визнавання віри): »Нема Бога, крім Аллаха, а Магомет Його пророк.« 2) Салят, обрядова молитва 5 разів денно: при сході сонця, в полудне, на середині між полуднем і заходом, при заході і в годину по заході сонця. Перед молитвою належить обмити лице, руки, рамена, голені й ноги водою (на пустині піском.) При молитві належить звернутися у відповідній поставі в сторону Мекки. 3) Закат, поголовна десятина на добрі ціли (de facto на державний скарб.) 4) Піст в місяці Рамадані, від сходу до заходу сонця. (5 Паломництво до Мекки: в одежі без шев (»іграм«), обхід 7 разів

Мекки (»таваф«), біг між Сафа і Марва (»сий«), посіщення жертовника в Міна, що находиться у передміських святинях. Шестим гейби стовпом належить уважати джігад, святу війну проти невірних, якій іслям завдячує своє поширення. В теорії свята війна має вестися безупинно аж доки весь світ не покориться законам корану (найбільш популярний ідеал кожного магометанина!) Тому й світ ділиться ґеоґрафічно на »дар аль-іслям« (»край ісляму«) і »дар аль-гарб« (»край війни«). З »джаврами« (поганами, жидами й християнами) не можна заключувати мира, лише розєм, найдовше на 10 літ (хоч можна його відтак відновлювати у безконечність.) Европейські кольоніяльні правительства чи протекторати в очах Магометан це аномалія, яку не можна в краях ісляму довго толєрувати. — Вступ до Мекки і Медини джаврам заборонений під карою смерти. — Вірний може одружитися з невірною, але вірна не може вийти замуж за невірного. Муж має необмежене право розводу, ніякого жінка. Хоч лихва (»ріба«) абсолютно заборонена, правники винайшли побічний спосіб, так що ще й тепер зовсім лєґально можна позичати гроші на 50%...

Злочинців чекають »годуд Аллах« (»кари Божі«), які означує коран: за чужоложство і піянство — бичування, за злодійство — відрубання руки, а смерть за бунт і розбої. Европейські цивільні власти мусять в магометанських краях з тим числитися і відповідно до того злочинців карають або вимірені вже кари санкціонують.

IV. »Сунна« і »Фік«. Чого нема в корані, то доповняє »звичай« (сонна, сунна), якого мав навчити словом і ділом сам Магомет »взір per excellentiam«, безпристрастний, непомильний. Сунна побільшалася безустанно і з часом набрала такого самого значіння, що й коран, хоч коран все стоїть на першому місці. Ті, що придержуються сунни, називають себе правовірними або суннітами. — »Гадіт« (оповідання) повні фантастичних пригод зі життя Магомета і його товаришів, які »всьо пильно старалися запамятати і передати слідуючим поколінням.« Кожне гадіт складається з двох частин: »матн«, тексту гадки й долученого ланцюха поваг (А чув від Б Б від В, В від Г і т. д.) Повстало з гадіт безмірне число книг, що описують подрібно, як нпр. пророк молився, як убирався, які любив страви і т. д. і т. д. Політичні магометанські партії користуються гадітами як середником пропаґанди. Деякі »могадділ« (ті, що передають иншим »гадіт«) хвалилися, що знають на память сто тисяч, а то й міліон гадіт. Пристрастно черпають їх звідки лише можливе: зі св. Письма, з історії, з літератури і т. п., памятаючи на афоризм, приписуваний Магометові: »Якщо знайдете гарну гадку, не вагайтеся підложити її під моє імя; певно я її сказав!« У збірниках гадіт найдемо гадки зі св. Письма Ст. і Н. Завіта, Отче наш, євангельські притчі і т. д. Надмір збірників довів в 10 ст. до реакції: до збірки таких лише гадіт, які уважано за автентичні і до повстання чотирьох шкіл або правовірних обрядів, яких завданням єсть пояснювати сунну. Критерія вибору »автентичних« гадіт чисто внішна, недостаточна; годі пізнати, де єсть хоч крихітка правди, а де зачинається брехня.[1])

---

[1]) Наші паломники в Єрусалимі (1906 р.) мали нагоду чути »турецькі байки« в мошеях, головно Омара (Гл. Пропамятну книгу паломництва.)

Іслям це сущно реліґія лєґальна. Всьо там точно приписано. Знання права (»Фік«) обіймає всі обовязки: а) вірного, б) людини, в) члена теократичної держави (правовірні це особливше уподобання Аллаха). Чотири є жерела права: коран і сунна, в подібних случаях анальоґія, загальне переконання (пересвідчення) (consensus communis). Виїмково може доповнити брак якогонебудь жерела людський суд (iudicium humanum). Правники (улєма, »мудрці«) мають придержуватися одної з 4 правовірних обрядових шкіл. Одно з теперішних питань на часі (по радикальних виступах Кемалистів) чи годиться уживати корану в перекладі. Правники створили величезну літературу, яка вказує на неімовірну прямо субтельність (тонкість) улємів у многих случаях фантастично-фіктивних. Ще й досі улєми студіюють право неістнуючої одної панїслямітської держави і підносять постулят всесвітнього каліфату (якому мавби колись підлягати цілий світ).

V. Брак ієрархії і літурґії. Немає кому опікуватися у Магометан депозитом »обявління«, звідси нечуваний до тепер намір скликання загального мусулманського конґресу, який мавби рішити квестію каліфату. Бо і лям живе в переконанню, що відповідь на всьо дає коран і сунна, отже злишні є всякі диспути чи збори. Сумніви розвязують правники-улєми. Половина Магометан належить до обрядової школи ганіфіта (від Абу Ганіфа, † 767). Улєми, що урядово назначені давати вірним на письмі відповіди у їх сумнівах, називаються »м у ф т і« (давці відповіди »фетва«), в Туреччині коджа, в Персії і Індіях мулла. В давній Туреччині голова улємів і муфтів називався »Шеїк аль Іслям«, що крім свого уряду шось в роді міністра віроісповідань, був стало міністром справедливости. Йому в теорії підлягали судії (каді), які в дійсности не оглядаючись на всілякі розпорядження з гори, судили покликуючись на право корану (»шарія«). Кемалісти знесли всьо і завели у себе европейське судівництво зі швайцарським кодексом права.

Магометанська пятниця зовсім не подібна до жидівської суботи чи христ. неділі. Відпочинку нема, кожний Магометанин обовязаний є лише до публичної молитви »хотба«, що складається з дуже монотонної і відміреної бесіди, в якій накликується благословення Аллаха для володара і всіх Магометан. Не згадувати імени пануючого, значить оголошувати його упадок. Є »тиха« хотба, коли вперід моляться за політичну (ніяк релігійну!) голову всіх мусулманів, себто каліфа (який в дійсности був і є лише в теорії), або »виразна« (в Марокко, де споминають султана-каліфа, в Єгипті споминають кедива Фуада, в Іраку б. короля Госайна). Кемалісти знесли всякий натяк на каліфат, в Тунісі, Сиропалестині, Індіях і в Судані уважають цей розпорядок за провізоричний до найблизшого конґресу. Мошеями і побожними інституціями завідують ш е ї к и й і м а н и, до молитви покликують з високих мінаретів м у е з з і н и,[1]) молитву може проводити кожний вірний. — Супружество заключують при двох свідках (іман і каді) без ніякого обряду, причім слідує передача віна молодій. Турецький султан-каліф ніколи не мав ніякої духовної зверхности над цілим магометанським світом. Це

[1]) Всі висше згадані урядники (улєми, шеїки, імани і т. д.) зовсім не є духовними особами, не мають ніякого особливішого характеру священичого.

чиста видумка Европейців, яка дала почин шкідливої для Заходу панісламітської аґітації. Теорія про духовну і дочасну власть каліфа противиться духови ісляму. Справа каліфату завсіди витворювала в лоні ісляму великі схизми. Каліф, вікарій пророка, але лише в дочасних справах, судейська власть належить до улємів. Каліфат незнаний в корані. Один єгипетський каді поставив твердження, що іслям лишає на боці яку небудь форму правління, каліфат не має ніякої підстави в ісламітській доґмі, а місія Магомета була чисто духовна. Найвисша рада улємів університету в Каірі, що аґітує за світовим магомет. конґресом і установленням каліфату, не годиться на повисші твердження.

VI. Магометанський аскетизм. Магометанська реліґія сущно леґалістична і наскрізь пересякла матеріялізмом. Коран обмежується на впоюванню страху перед судами Аллаха, про якусь там взаїмну любов між Богом і людьми йому ані не сниться. Всеж таки частинне бодай піднесення душі до Бога дало почин містичній науці суфізмови (суф значить вовна тому, що перші суфи вбираралися подібно як христ. монахи). Синоніми суфа: »факір« (убогий), перський »дервіш« (жебрак). В північно-зах. Африці магомет. монахи називаються »моробут« (»морабіт« аскет, що мешкає на передмістю, »рібат«). Славний Аль Ґазалі (Альґазель, 1059 – 1111), про якого згадують схолястики, приймає три дороги духовного життя: очищення душі, її просвічення і зєднинення з Богом. Великий вплив на магометанський аскетизм мало не лише христіянство, але й наука неоплятоніків, ґностиків, буддистів, пантеїстів. Звідси стремління знівечити своє »я«, стати чимсь одним з Аллахом. Згадаймо крайно смішні і безглуздні виття дервішів, уживання подразнюючих нерви і затуманюючих розум наркотиків або шалені танці чи обороти в один бік аж до безтямної »екстази«. Це все неминучі наслідки там, де бракує ієрархічного й доктринального проводу! Суфісти творять ряд конґреґацій. »Сунніси«[1]) (в оазах пустині Киренаїки) страшно ненавидять чужинців і в політично-реліґійних змаганнях стремлять до первісного ісляму. Тепер той аскетизм паде, де лише стріне його европейський вплив культури. Суфістів випирають тайні на пів політичні стоваришення, що розбуджують льокальний націоналізм. І так льожі »Єдність« і »Поступ« підготовили »Молоду Туреччину« і появу Кемалістів, які тепер офіціяльно скасували суфістичні конґреґації.

VII. Секти і реформи ісляму. Схизми і єресі в лоні ісляму повстали з політичних розєднань. Це й випливає з природи ісляму, що сам повстав як політично-реліґійний рух. Головний поділ між Магометанами на правовірних Сунітів і прихильників Алі, зятя Магомета Шеїтів (шія значить партія). Шеїти поділені знов на ріжні секти й відтинки. Секта іманітів суннітському каліфови протиставила свого »непомильного й непогрішимого учителя« Імана, який мав зникнути в загадочний спосіб, але він жиє (»іман невідомий«) і колись зявиться, »щоби відновити правду на землі повній несправедливости і завести золотий вік«. Таку саму ролю приписують суніти своїому Магді. Іман-Магді і його прихід це головна й осередна точка віри Шеїтів. Використовують ці народні вірування ріжні авантурники й політичні аґітатори. І так нпр. 25 літ

[1]) Одна з найбільших магомет. конґреґацій.

тому в єгипетськім Судані Могаммед Ахмед подав себе за магді і спричинив чимало клопоту Анґлії. Зеїдіти це помірковані Шеїти в Ємен (полуд. Арабія), що мають незалежність під виборним іманом. Мотавалі (себто прихильники Алі) фанатичні Шеїти на Ливані; з »невірними« як нечистими не мають найменших зносин. В Індіях єсть центр Ісмалітів, де зовуть їх також коджа. Їх головою єсть широко знаний в західних кругах казочно богатий пан, Аґа Хан (Sir Mohammed Sciâ ibn Aghâ Ali). Друзи (єсть їх около сто тисяч), що бунтуються проти всіх окупантів Сирії, визнають божество каліфа-дивака Гакіма († 1020); тепер утворили масонську льожу. Носаіри визнають божество Алі і дивну мішанину елєментів християнських, поганських і магометанських; мають ріжні мають ріжні літуґічні практики, деякі дуже подібні до християнських. Святкують християнське Різдво, Богоявлення, Цвітну Неділю, Великдень, Зіслання Св. Духа, св. Варвару, св. Ів. Золотоустого, св. Катерину; дітям надають християнські імена. Єсть їх около 300.000 в середній та північній Сирії і в турецькій Киликії. Зовуть їх також Аляварами. Мають, подібно як Друзи, масонську льожу »початкуючих«.

Ревні реформатори стремлять повернути до первісної чистоти ісляму. Головно Ваггабіти (від Могаммеда ібн Абдольваггаб, 1705 — 1791), пуритани ісляму, ученики неструдженого правовірного полєміста Ібн Таімия († 1328) 1924 р. опанували Мекку при помочи Ібн Сауда, (Ibn Saûd) наймогучійшого тепер пана Арабії. Найновіші змагання до реформи дали почин іншим сектам як Агмадирів (від 1889 р.) Інші секти витворили нові реліґії: Бабізм[1]) (від Баб, »брама«) ексотеричного знання, в Персії ширив його Алі Могаммед, який подавав себе за Магді). Бегоїзм, який поширював в Сп. Державах Півн. Америки Аббас-ефенді († 1921) зі закраскою гуманітаризму, пацифізму, інтернаціоналізму.

VIII. Магометанський „модернізм“. Контакт зі західною европейською культурою дав почин модернізмови. Магометани пізнали, що остали культурно по заду і почулися упокорені у власній любови і захитані в безмежному до тепер довірю, яке мали до традиційної своєї мудрости. „Не можу вірити, щоби Бог мав замкнути браму поступу перед своїм вірним народом« — каже один магометанський інтеліґент. Модерністи домагаються свободи думки й незалежности від 4 правовірних шкіл, Магомета уважають за чисто людського законодавця і відкликуються до »історичної еволюції«, яка кермує людським родом. Студіюють соціольоґію, творять катедри »фільософії реліґії« і богату літературу »критичних студій«, головно з области порівнуючих реліґій. Головн огнища модернізму є в Індіях, Єгипті і в Туреччині. і

Найстарший з них, індійський, розвивався під проводом Саід Сер Агмед Хан Багадор-а (1817—1898), який оснував 1875. р. »Mohamedan anglo-oriental College«, перемінену відтак в університет (в місті Аліґарт). Університет підпомагає примінення ісляму до сучасного поступу; 1911. р. видав анґлійський переклад корану, де сурати (глави) подані по можности в хронольоґічнім порядку.

(Докінчення буде в чч. 9-10.)

---

[1]) Про магометанський рух в Єгипті і про Бабізм богато дечого цікавого можна знайти у книжці: »Крістенсен-Лозинський. З фільософії політики« (Видавн. »Діла«).

БІБЛІОҐРАФІЯ

М. Рильський: **„Під осінніми зорями“ друга книжка лірики, видання II. Держ. В-тво України 1926. 16⁰. Стр. 99.**

М. Рильський: **„Тринадцята весна“ лірика кн. IV. Держ. В-тво України 1926. 16⁰. Стр. 70.**

Вже починаючи свою поетичну творчість найбільший сьогоднішний український лірик М. Рильський, надав їй певний, означений шлях:

Не клич мене життя! покинь мене на скелі
Я лиш дивитимусь на ті бурливі хвилі
Я лиш співатиму один усій пустелі...
(Літ. Наук Вісн. VI. стр. 443).

В усіх збірках виданих до сьогодня у Рильського реального дійсного життя немає. „Я вмію мріями лишень на світі жить“ сказав він у своїй першій збірці („На білих островах“) і до сьогодня в його творчості панує спокій і тишина мимо всіх періпетій революції й воєн.

В високій келії щасливо одинокий,
Чернець без божества й жрець без молитов,
Найшов я крижаний і незглибимий спокій,
Що більший над землі страждання і любов.
(Під осінніми зорями стр. 52-3).

Ніякого захоплення, ніякого одушевлення, тільки квієтизм — і сьогодня Рильський є найбільшим, найкращим виразником квієтизму, аристократичної холодности й самоти серед життя.

Оттак собі пролинуть друже роки... Нехай минають!
Ходи собі шумливими шляхами,
Гукай, кричи, роби акторські жести,
А яб хотів у тиші над удками
Своє життя непроданим унести.
(„Синя далечінь“).

Характерна риса: тиша. Рильський не любить гамору, він серед нього не може жити. А життя перекуплює людину, робить з нього слугу, людина не є своєю власністю і Рильський як одинокий у нинішній укр. літературі аристократ заховує ту (по словам Єфремова) недоторканість моральну, що є впливом тиші й вічности:

Немає слів. Повіяв над полями
Вечірний подих. Світиться залив
З далекими як мрія кораблями...
Немає слів.
Хто висловить небесного порив,
Святу хвилину творчої нестями,
Коли душа виходить з берегів?
Але чи й треба вимовлять словами,
Чи може грішним буде кожний спів
У час, коли ні в вас, ні понад вами
Немає слів.
(„Синя далечінь“).

Тут ціла фільософія Рильського, поета тиші. Тільки тоді він почуває свою покревність з цілим світом, тільки тоді він гармонізується з окруженням, коли тишині його душі відповідає зовнішна тиша. У нього наступає свого рода контемпляція і в тій святій хвилині „творчої нестями“ він як одиниця, як творець затрачується, зникає, розпливається в тиші на якої опис в нього немає слів. Не дивотаж, що сучасне життя із його гамором машин, з цілим круговоротом вражінь не має для поета значіння а радше його відкидає. І в тому призирстві до життя є ще крім гамору, друга прикмета, є ще бруд, котрого чиста, на зразок грецьких мистців в білому марморі викута душа Рильського не може знести. Його поезії не сміє торкнутися життя, бо тоді осталасяб на них така пляма, яка оставляється по діткненню рук вандала на білому марморі Венери з Мільо.

Ти випив самогону з кварти
І біля діжки в бруді спиш,

А там десь голуби, мансарди,
Поети, сонце і Париж..
(„Синя далечінь“).

— — — — — — — — — —

А ми затоптуєм болотом
Все те, що в нас самих-краса...
(„Під осінними зорями“ стр. 90.)

Рильський шукає вічної краси й є її вірним жрецем. Його не захоплюють нинішні, переминаючі оклики, заклики, виклики, над усім тим переходить він тихо, спокійно, без гамору, далекий від цього світа а рівночасно так близький йому. Бо в кожної людини є іскорки краси — в одних спопелілі, в других притишені, в третіх горючі, нездорово підсичені — в усіх людий є порозкидані ті кусники зеркала, котре в Рильського в цілому відбиває красу. І тому він близький. Однак у всіх людий є гін до бруду, до діл низьких, поганих, що покривають „ясні глибокі небеса“ сірою мрякою, закриваючи перед їхніми очима вічне й соняшне, що дають поживу дня і хвилі. І тому він далекий.

Як Чайльд Гарольд покинувши зухвало
Свою отчизну — вже давно чужу,
Я там покинув дуже — дуже мало,
І ні заким здається не тужу...
(„Синя далечінь“)

Маючи свій власний світ, будучи рівночасно всім иншим чужим і далеким Рильський годиться з резиґнацією:

Хай поети встеляють путь
Снігом азалій,
Хай із кубків золочених пють
Настойку на ідеалі — ...
(„Тринадцята весна“ стр. 42).

Це все таке чуже Рильському — він почуває свою самітність і годиться з нею:

Ключ у дверях задзвенів. Самота працьовита й спокійна
Світить лямпаду мою і розкладає папір..
(„Тринадцята весна“ стр. 6).

Рильський станув на цьому становищі на котрому стоїть вищий степень ліричних поетів, на служенню красі й на особистій контемпляції. В цьому саме аристократична — холодна черта Рильського, в цьому його великість і рівночасно його незрозуміння. В сьогоднішних часах він може звернутися до своєї суспільности тими сумими словами котрими він звертався колись до свого кохання:

Яб склав тобі молитву. Синіє далина,
Десь огник загорівся. Хтось пісню починає.
На серці сиза хмара — а небо все в огні.
І я чужий для тебе, і ти чужа мені.
(„Під осінними зорями“ стр. 21).

Л. Нигрицький.

Филипчак І. і І. Зубенко. **Княгиня Романова.** Історична повість з XIII. віку. Коломия — „Ока“ 1927.

Видно Зубенкови пощастило зі „Зіркою“, коли до спілки із Филипчаком взялися за історичну повість. Та лекше написати повість наших часів чим історичну. Ця вимагає належної підготівки, щоби хоч у части зробити нам ілюзію давних часів. Як що княгиня і воєводи з років 1205 і слідуючих уживають за часто сегоднішних висловів, як: „ну! ну! — бестія, — контрофензива, — главнокомандуючий, — рада реґенційна в комплєті, — і др.“ — Це пригадує нам ту „історичну повість,“ в якій то Юлій Цезар поспішним поїздом відвиджує в Єгипті Клеопатру і застає її при фортепяні. — Много слів не віддає того поняття, якого вимагає даний мент; прим: „княгиня бачила, що на манівці за нею пішли люди...“ (стр. 123) в значінню „навманя“ або „насліпо.“

Ціла повість писана в християнським дусі, особливо православнім.

Не виступає ніде прямо з обидою католицизму; однак автори постаралися, що їх герої зі східною етикою вище стоять від тих, що зі західною. Одно тільки місце дуже несмачне і без ніякого звязку із повістю; а се: (на стр. 247) „біскуп Бенедикт і патер Фльоріян" вели розмову. „В тій розмові вони обговорювали плян, якто найліпше заманити князя Романа в засідку і де ліпше на нього напасти. При тій розмові був і князь Лешко." — Цей „passus" ту „ні пришити ні прилатати!" — коли приглянемося змістови повісти.

В прольоґу автори описують запізнання в часі турніра в Царгороді княгині Анни з князями: Романом з Галича, Лешком з Кракова і Андрієм з Буди. — Сама повість описує долю держави, княгині Анни з синами Данилком і Васильком по смерти князя Романа під Завихвостом. Боярська крамола в Галичині. Безуспішне старання о руку княгині-вдови Лешком і Андрієм. Здобуття Володимирського престола Данилом і його вінчання з дочкою князя галицького. — Епільоґ розвязує здогад княгині, що „князь Лешко був причасний до того злочину" то є: підступного замордування князя Романа зі заздрости і тихої любови до княгині. — Так отже — питаємо — по що автори всадили тут „біскупа" і „патра?"

Поминаючи це невдале місце — (яке сподіємося — що в другім виданню буде пропущене) — уважаємо, що повість заслугує на поширення, а се задля отсих мотивів: автори знаменито переводять ідею орієнтації на власні сили; виказують страшні наслідки домашньої незгоди; пригадують, що ми мали світової слави князів, спосібних воєводів, і всі суспільні верстви, без яких нема своєї держави.

Свящ. *В. К-к.*

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАМІТКИ Й АНЕКДОТИ

»Literárni Rozhledy« подають, статистику чеської книжки: від 1500 р. — 1800 р. себто на протязі 300 літ—вийшло біля 6000 чеських книжок. Тепер на рік виходить від 10 —12 тисяч чеських і словацьких книжок.

На Словаччині від 1918 р. досягнув розвій публичних бібліотек числа 2.314 з кількістю 170.365 томів.

Накладом Держвидату вийшов IV т. писань Єсєніна. Містить він незнані, рукописні вірші, новелі й оповідання. Закінчує точна бібліоґрафія творів поета. Спис віршів посвячених Єсенінови по його самовбивстві сягає 142.

Помер знаменитий анґлійський гуморист Джером К. Джером, автор світознаної поеми (перекладеної і на українську мову) „Трьох мущин у човні", „Дневника одної подорожі", „Варвари" й т. д. Уродився в 1859 р. виховався в дільниці вбогих East End в Льондоні й довго боровся зі злиднями й турботами, будучи урядником, вчителем, дневникарем, актором, займаючи ріжні місця і ріжними способами заробляючи на кусник хліба. Джером мав оригінальний спосіб писання: писав вечерами при ґазових лямпах на пустих вулицях. Спершу „городові" дивилися підозріло на нього але відтак стали його найвірнішими слухачами й прихильниками. Першим його твором були імпресії і спомини „На сцені й поза нею". (On the Stage and off).

В Анґлії в 1926 р. видано 12.799 книжок — 100 літ назад в 1826 р. тільки 1.181.

XX вік у французькій літературі почався — після Тібодета — в рр. 1902-1907; в педаґоґіці університетська реформа, в фільософії „берґзонізм" як нова фільософія, в політиці анґлійсько-французьке порозуміннє і упадок Delcessé.

Нагороду французьких винниць в сумі 10.000 фр. одержав католицький письменник М. Бріллян секретар місячника „Le Correspondant".

В **Норвеґії** змінюють авторське право в тому напрямі, що всі права власности в 50 літ по смерти автора переходять на власність держави.

Обчислено псевдоніми Стендаля: мав їх 129!

В 1926 р. вийшло в Росії 22.693 книжок з того з белєтристики 2.179 книжок. Переважно це дрібні, комуністичні брошурки; тому й число їх таке ніби імпозантне.

Гінденбурґ уважає найбільшим поетом Німеччини Шіллєра.

— А Ґете — питають його.

— Ах Ґете, з тим вічним своїм коханням...

— Так, але дякуючи його коханням маємо стільки чудових віршів.

Це одиноке його оправданне — відповів Гінденбурґ.

Оскар Уайльд стрічає на Pont Neuf в Парижі вбого одягненого мущину, що сумно дивиться у воду.

Уайльд підходить блище й питає:

— Ви є змучені життям, друже...

Незнакомий відвертається здивовано:

— Ні, я є голярем.

КРИВЕ ДЗЕРКАЛО

Краще коротше. В „Нашому Слові" в ч. 6. з дня 3. липня 1927 р. находимо на 4. сторінці побіч себе такі вогнисті відозви: 1) „Робітники, селяни, працююча інтеліґенціє, робітниці, селянки, жінки й матері, працюючі міста й села, на наступ капіталу і буржуазії дайте у день виборів відповідь гідну всіх гноблених і визискуваних і т. д. „Підписано: „Виборчий комітет українських, польських, жидівських Робітників"... Зараз же побіч пишеться про 2) „братерське порозуміння ундівців зі жидівським національним блъоком та польським „Звйонзком напр. Річип. та побіду цього нікчемного компромісу"...

Чи не краще булоб це все коротко зібрати в того рода статті: „Всі працюючі, гноблені, використувані, голодні, голі, безробітні, каліки, мужчини, жінки й діти не віддавайте своїх голосів ундівцям, цим польсько-жидівським запроданцям, що лучаться з нашими відвічними ворогами поляками й жидами, запиваючи на нашім трупі зрадницьку угоду, а вступайте до нашого братнього союзу українських, польських і жидівських робітників, щоби боротися проти українських, польських і жидівських панів."

*

Абзац і новинкар. В „Раді" ч. 56 (174) ст. 6. находиться в новинці „У скринку „Пролєтарській Правді" таке речення:

„А ось що до мнимого перекручення: 7-мий а б з а ц згаданої статті „Прол. Прав." не ріжниться від кінцевого а б з а ц у „Ради" в основі — нічим. Прочитайте собі гаразд о б а а б з а ц и..."

Прочитайте собі гаразд ці „а б з а ц и" й попросіть найсильніщого

копуна спорт. тов-ства „Україна“, щоби він при найблищій нагоді не забув дати сильного „з е ц а“ новинкареві „Ради“ за каліченя української мови...

„Чародій“ і читачі „Ради“. В „Раді“ ч. 56 (174) стр. 6. читаємо оголошення:

ВЖЕ? — ВИЙШОВ — ВЖЕ?
II-ий доповнений наклад
II. части „ЧАРОДІЯ“
це є НАЙБІЛЬШОГО ЗБОРУ
ріжних фізичних, хемічних, математичних, картових, магічних і т. п. штук, з якого к о ж д и й може м. и. навчитись: як чоловік може перемінитись в будь яке звіря, або річ, на пр: коня, пса, кота, заяця, муху, палицю, ціп, люльку, ложку, ніж і т п.

Хай читачі „Ради“ як найскорше перечитають собі спосіб тої чудодійної переміни й постараються перемінити себе в палицю або ціп, а редакцію „Ради“ в псів або котів і хай докажуть, що вона складається тільки з фізичних і хемічних складників...

Джек Лондон, Освальд Бургардт, Марія Лисиченко й морська недуга. У В-тві „Сяйво“ показався II том „Творів“ Дж. Лондона в перекладі Марії Лисиченко а під редакцією Освальда Бургардта, де находимо такий слівник уживаних слів М. Лисиченко:

ст. 10. — ти недолуга й ялозник
„ „ — співають їх поміж тої поганої богеми...
„ 12. — старий осилив лють...
„ „ — Беллю сердито засовгався... (на кріслі значить!;)
„ 14. — пистоль пасує...
„ 23. — громіздкі речі...
„ 25. — зїв шестеро холодних оладок і заховався у бганки намета...
„ 37. — всучили їм тисячу...
„ „ — шкіру спущу...
„ 43. — тяжко нетрудити спинки...
„ 59. — співав пісню, що від неї памятав початок...
„ „ — течія несе шерег...
„ 68. — почав сходити з пагорка...
„ 79. — безкінечний шерег...
„ 103. — ідіть та чикрижте нас...
„ 151. — не починайте його за три милі до фініша...
„ 206. — постукав до халупи...
„ 300. — зоникувався...
„ 325. — кришталі мали розмір піщинки... і т. д.

Кажуть, що коли академік Бургардт прочитав переклад на українську мову II. тому творів Дж. Лондона, сердито засовгався, але осилив лють і подивившися чи пистоль пасує, почав громіздкі речі а відтак зїв шестеро холодних оладок і заховався у бганки намета. Одначе, коли донесено йому, що Марія Лисиченко всучить ще тисячу аркушів нового перекладу й що саме почав виходити друком їх безкінечний шерег, почав він співати пісню, що від неї памятав початок, але зоникувався і не скінчив, бо його почикрижило і тепер лежить безнадійно недужий в халупі на пагорку, котрий має розмір піщинки.

Сема місія і деканальні коні. В „Новій Зорі“ в ч. 32 (83) з дня 14. серпня 1927. на стор. 8. читаємо: „рішено, що з початком червня відбудеться в деканаті варяжськім в Довжневі сема з ряду місія та всі коні деканальні мають в ній взяти участь своєю духовною помочю.“

Звертаємо увагу шан. коректорові „Нової Зорі“, що в такій духовній помочі, о скільки ходить іменно о саму місію у варяжському деканаті, не тільки потрібні деканальні коні, але також (і то головно) осли або й инше бидло, про котре згадував колись проф. львівського університету Делькевич.

За редакцію відповідає: Маркіян Марисюк
З печатні ОО. Василіян у Жовкві